

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Národní populismus Roberta Fica

Klára Bradová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Národní populismus Roberta Fica

Klára Bradová

Vedoucí práce:

Mgr. Petra Lupták Burzová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Poděkování

Zde bych ráda poděkovala vedoucí práce, Mgr. Petře Lupták Burzové, PhD., za její čas, odborné rady a připomínky, které mi během psaní poskytla.

Obsah

1 ÚVOD	8
2 POPULISMUS	11
1.1 Populismus podle Ernesta Laclaua	12
1.2 Populismus podle Margaret Canovan	14
1.3 Populismus podle Paula Taggarta	15
1.4 Populistická rétorika	16
1.5 Výchozí koncept populismu pro analytickou část práce	18
3 NÁRODNÍ POPULISMUS	20
3.1 Národní populismus na Slovensku	21
4 ROBERT FICO V POLITICKÉM SYSTÉMU SLOVENSKA	23
4.1 Politika Roberta Fica od založení strany SMER do roku 2002	24
4.1.1 Vztah SMER-u k menšinám	26
4.1.2 Volební program strany pro volby konané v roce 2002	27
4.2 Politika Roberta Fica mezi lety 2002 až 2006	28
4.2.1 Vymezení SMER-u jako sociálně-demokratické strany	30
4.2.2 Národní populismus Roberta Fica mezi lety 2002 až 2006	30
4.2.3 Předvolební kampaň pro parlamentní volby konané v roce 2006	32
4.3 Politika Roberta Fica mezi lety 2006 až 2010	33
4.3.1 Národní populismus Roberta Fica mezi lety 2006 až 2010	34
4.3.2 Zavedení Eura	38
4.3.3 Předvolební kampaň SMER-u pro volby konané v roce 2010	38
4.4 Politika Roberta Fica mezi lety 2010 až 2012	40
4.4.1 Národní populismus Roberta Fica mezi lety 2010 až 2012	41
4.4.2 Předvolební kampaň pro předčasné volby konané v roce 2012	43
4.4 Politika Roberta Fica po volbách 2012	45
4.4.1 Národní populismus Roberta Fica po volbách 2012	46
4.4.2 Kandidatura na prezidenta	48

5 ZÁVĚR	50
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	53
7 RESUMÉ	63
8 PŘÍLOHY	64

1 Úvod

Pojem populismus není lehké definovat, jelikož je to termín s několika možnými interpretacemi. Podle Blackwellovy encyklopedie politického myšlení se jedná o hnutí, jehož cílem je oslovit co největší masu obyvatel. Populismus je zde zároveň dělen na dva typy, přičemž prvním typem je tzv. agrární populismus, který je spojený s prosazováním zájmů rolníků či farmářů. Agrární populismus zahrnuje především různá radikální hnutí a společensko-ekonomické doktríny zaměřené na obhajobu a vymáhání farmářských zájmů (Miller a kol. 2000: 382). Druhým typem, a zároveň typem, kterým se budu ve své práci zabývat, je politický populismus. Politický populismus je charakterizován vyhraněným postojem k politickým elitám, dovoláváním se k lidu a nepřátelským postojem vůči menšinám a cizincům (Miller a kol. 2000: 382-383). Z tohoto typu politického populismu také vychází tzv. národní populismus, který si zakládá na národnostních hodnotách a jednotě.

Ve své práci se budu zabývat populismem v moderních demokraciích, konkrétně populismem na Slovensku. Slovenská republika je typickou zemí východní Evropy, kde se populismus výrazně etabloval. V posledním desetiletí je zde jedním z nejvlivnějších politiků Robert Fico, jenž je momentálně také předsedou slovenské vlády. Podle mnohých Fico dosáhl svých úspěchů právě díky jeho populisticky vedené politice. Fico je také zakladatelem politické strany SMER-SD, která se řadí mezi sociálně-demokratické strany. Strana SMER dosáhla pod vedením Roberta Fica nebývalých úspěchů a ve volbách konaných v roce 2012 dokonce získala nadpoloviční většinu mandátů a sestavila jednobarevnou vládu.

Cílem mé práce je vymezit znaky populistické politiky, na základě kterých budu moci analyzovat politickou činnost Roberta Fica a posoudit, do jaké míry se tyto znaky v jeho politických projevech vyskytují. Dále bych chtěla potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že Ficova strana SMER dosáhla své popularity především díky líbivé populistické politice.

Zvolila jsem metodu deskriptivní analýzy, která kombinuje jak část popisnou, tak analytickou. Popisná část práce bude věnována přímo pojmu populismus, který zde budu zkoumat z pohledů několika nejcitovanějších autorů, kteří se tímto tématem zabývali. Svou pozornost zaměřím na způsob, jakým daní autoři populismus chápou a jaké charakteristické znaky mu přiřazují. Pomocí kombinací stěžejních charakteristik pak vypracuji koncept, podle kterého se pokusím posoudit, zda je možné ve Ficových projevech identifikovat základní charakteristiky formulované v teoretické části či nikoliv. Jelikož je Ficova politická činnost spojována s populismem národním, naváží částí, jež bude věnována přiblížení charakteristiky tohoto typu populismu, a zakomponuji tyto poznatky do koncepce, s níž budu operovat v analytické části.

V analytické části práce se zaměřím přímo na politický vývoj Roberta Fica a jeho politiku v kontextu s politickým vývojem na Slovensku. Tuto část práce rozčlením pro větší přehlednost podle volebních období. Analýzou národního populismu Roberta Fica předpokládám průzkum jeho politické činnosti, strategie, zvolené rétoriky a témat, pomocí kterých oslovuje voliče, což porovnáám se základními charakteristikami národního populismu vyplývajícími z teoretické části práce. Průzkum budu provádět za pomoci rozboru Ficových přímých výroků, volebních programů strany SMER, dostupných videí zaznamenávajících jeho projev, ale také skrze reflexi celkového politického směřování strany SMER, kterou popisují odborné publikace. Nedílnou součástí pro získání potřebných dat budou i články věnující se politické situaci, které publikovala česká a slovenská média. Dále také využiji oficiální internetové stránky strany SMER, především archivace přepisů Ficových projevů, uveřejněných programových vyhlášení a článků, kterými strana reflektovala v průběhu její existence politické dění.

Pro tvorbu této bakalářské práce využiji tedy jak knižní zdroje, tak odborné texty a články dostupné na internetu. V teoretické části budu vycházet především z teorií předních teoretiků tématu populismu, jako jsou například

Margaret Canovan, Ernesto Laclau či Paul Taggart. Jelikož se zabývám populismem na Slovensku, budu také využívat texty od Casa Muddeho, který se specializoval na populismus vznikající ve východní Evropě. Vycházet budu i z textů slovenského politologa Georgije Mesežnikova, jehož tvorba se soustředí na témata, která ve své práci rozebírám. Jelikož téma práce zasahuje svým obsahem až do aktuálního dění, nelze sehnat pro finální část analýzy knižní prameny. Proto poslední část práce bude vycházet pouze z elektronických zdrojů, především pak stručné shrnutí Ficovy kandidatury ve slovenských prezidentských volbách, které jsou naplánované na březen letošního roku.

2 Populismus

V dnešní době je popularita populistické politiky v mnohých evropských státech na vzestupu. V tzv. nových demokraciích západní Evropy se kolem roku 1980 začaly objevovat populistické politické strany, z nichž mnoho vzniklo jako „vedlejší produkt“ liberálních demokracií. Příkladem mohou být strany jako Svobodná strana Rakouska nebo francouzská Národní fronta (Mudde 2004: 541-542). Odkaz komunismu ve východní Evropě je jednou z hlavních příčin, které vedly k vytvoření politického prostředí, kde se národní populismus velmi dobře uplatňuje. Mudde ve svém díle popisuje tendenci postkomunistických společností k náchylnosti k populismu, což vysvětluje jejich silným anti-politickým a anti-elitářským cítěním, které se v tomto prostředí rozvinulo za dob komunismu a v určité míře stále přetrvává. Tento společenský postoj v podstatě kopíruje tehdejší náladu společnosti, kdy proti sobě stál „morální protikomunistický sjednocený lid“ versus „zkorumpovaný stát řízený komunistickou elitou“ (Mudde 2001: 44-45).

Je zajímavé, že i přes stále častější frekvenci skloňování slova populismus ve společnosti, není zcela pevně vymezena jeho definice. Jedním z důvodů, proč takovouto definici nenajdeme, může být fakt, že popis tohoto termínu by byl až tak obsáhlý, že by se o pojmu definice již nedalo hovořit - dle Sartoriho má definice funkci především pojem vymežit a určit limity jeho významu. Druhým důvodem je bezesporu nejasnost v zařazení populismu buď jako ideologie nebo jako politického hnutí (Aslandis 2011: 3-5). V pracích zabývajících se tématem populismu najdeme vždy alespoň zmínku o problematičnosti vymezení pojmu. Podle odborných autorů panuje obecná neshoda na tom, zda by měl populismus být chápán čistě jako ideologie¹, politické hnutí², či „něco mezi“. Obecným pojítkem populistické politiky je nejčastější snaha o demokracii, ve které bude spočívat moc v rukou řadových občanů, vymezení se vůči elitám a nabízení jednoduchých řešení pro

---

¹ Převážně jako ideologii chápe populismus např. Ernesto Laclau (Laclau 1977: 146-147).

² Jako politické hnutí chápe populismus např. Di Tella (Dix 1985: 29).

odstranění společenských, ekonomických či politických problémů. Populismus může mít různé podoby, které se odvíjí od geografického a historického kontextu.

Populismus bývá vnímán negativně, avšak toto chápání často vyplývá z daného kontextu a dominantního politického diskurzu. Jeho podoba záleží především na povaze elity, proti které je populistická politika vedena. V dnešní době je většinou v moderních demokratických zemích u moci politická elita, která se přiklání k liberálním hodnotám individualismu, multikulturalismu, internacionalismu a víře v pokrok, což staví populisty v těchto zemi do pozice, v níž se vymezují vůči těmto hodnotám (Canovan 1999: 4). Otázkou, zda by měl být populismus chápán jako nebezpečí či jako výzva demokratických systémů, se ve své práci zabýval Tom Bryder. Podle něho je nutné si uvědomit, že populismus nestojí proti demokracii, ale naopak demokracii potřebuje. K prosazení své politiky využívá demokratických nástrojů, jako jsou například volby (Bryder 2009: 9-10). Populismus může být hrozbou pro demokratické systémy pouze v jeho extrémní podobě, kdy se snaží dojít k formě demokracie, která umožňuje soustředění moci z co největší možné části do rukou většinového lidu, k čemuž využívá například systém referend. Takovýto režim je pak charakteristický i množstvím intrik uvnitř jeho struktur, klientelismem, případně vysokou mírou korupce (Pasquino 2008: s. 35). Samozřejmě existují i opačné názory na populismus. Například níže zmiňovaný Torcuato di Tella se domnívá, že populismus je pozitivním nástrojem změn a reforem ve společnosti (Laclau 1977: 153).

1.1 Populismus podle Ernesta Laclaua

Ernesto Laclau popisuje problematiku nejasně vymezeného pojmu ve svém díle *Politics and Ideology in Marxist Theory*.³ Absence přesné definice populismu má dle Laclaua své důsledky - termín populismus se tak dlouho

---

³ Již z názvu díla je patrné, že se Laclau vycházel z marxistické perspektivy. Jako důkaz můžeme vidět zdůrazňování důležitosti tříd a jejich hegemonie ve vztahu k populismu.

používá v nevyjasněné formě, až se na pokus o vyjádření přesné definice zcela rezignuje. Jeho cílem tedy bylo navrhnout metodu, jak by bylo možné tento problém překonat (Laclau 1977: 143-144).

První otázka, kterou si Laclau pokládá, se týká toho, zda populismus popsat jako ideologii nebo jako druh hnutí. Laclau proto shrnul možné pohledy na koncept populismu, které utřídil podle čtyř hlavních přístupů k výkladu pojmu. Prvním je populismus jakožto projev konkrétní sociální skupiny, například sociálního hnutí.⁴ Populismus se pak projevuje právě jako ideologie dané sociální skupiny. Druhý přístup pohlíží na populismus jako na obsahově vyprázdněný, tudíž analyticky neužitečný pojem, což Laclau nazývá teoretickým nihilismem. Třetí přístup vidí populismus čistě jako ideologii, která je založena na vymezování se vůči tradičním autoritám, vyjadřování nedůvěry stávající politické elitě, apelu k lidu a často také odporu k intelektualismu. Vyjádření populismu skrze ideologii vytváří určitý komplex vlastností, které se pak dají aplikovat na různá sociální hnutí či skupiny, které mohou být mnohdy velice různorodé. Tento typ pojetí má však i své nedostatky. Jedním z nich je deskriptivní charakteristika ideologie, která se nedokáže přizpůsobit zvláštním typům odchylicím se od popsaných vlastností (Laclau 1977: 146-147).

Čtvrtým případem je funkcionalistické pojetí, ve kterém je populismus chápán jako nenormální jev, přičemž tento přístup vychází z asynchronního přechodu z tradiční k průmyslové společnosti. Jako příklad zde Laclau uvádí model Gina Germaniho, který se procesu ekonomického vývoje věnoval a vyvodil několik faktorů, které prošly během přechodu k průmyslové společnosti změnou a pomocí kterých pak vysvětluje vznik populistických hnutí. Asynchronnost spočívá v tom, že přechod k moderní společnosti s sebou přinesl modernizaci jen u některých skupin obyvatelstva, které jsou pokrokové, avšak je zde i skupina, která se jeví jako stále zaostávající. Tento jev měl samozřejmě vliv na člověka samotného, který od státu očekává zlepšení

---

⁴ Příkladem může být ruské Narodničestvo v 19. století, jehož populistická rétorika reprezentovala a obhajovala ideologii rolníků, která oslavovala jejich hodnoty (Laclau, 1977: s. 144).

situace. Tato očekávání byla ale daleko vyšší, než možnost jejich naplnění, což vedlo ke vzniku populismu⁵ (Laclau 1977: 147-149).

Laclau také odkazuje na dalšího teoretika Torcuato di Tella a jeho esej o populismu s názvem *Populism and Reform in Latin America*. Torcuato di Tella v ní charakterizuje populismus jako politické hnutí, které využívá podpory lidu z dělnické třídy nebo rolníků (případně obou skupin), ale zároveň hnutí nevychází z autonomní organizace moci těchto dvou sektorů. Často má takováto formace podporu i od nezaměstnaných, kteří prosazují boj proti statusu-quo (Dix 1985: 29).

1.2 Populismus podle Margaret Canovan

Margaret Canovan je další z tradičních autorů zabývajících se populismem. Svou teorii popisuje v díle *Populism*, kde také najdeme její dělení populismu na agrární a politický, přičemž obě skupiny mají ještě několik podkategorií. Agrární populismus se dále dělí na populismus rolníků, farmářů a intelektuálů. Politický populismus pak rozčlenila na populistickou diktaturu (např. Perónova diktatura), populistickou demokracii (např. Švýcarsko), na reakcionářský populismus, a na neideologický populismus politiků, který se vyznačuje především důrazem na apel k lidu a vytvoření společné koalice (Rosůlek 2012: 166-167).

Populismus politiků je typický především pro americké prostředí, kde je apel k lidu silně zakořeněn, díky čemuž je zde v porovnání s Evropou konotace slova populismus o poznání pozitivnější. Mimo USA je ale tento druh populismu spojován spíše s oslabováním tradičních politických struktur a štěpení na základě třídních a ideologických rozdílů se stává méně častým. Důležitou roli v populismu politiků hrají média, která umocňují důležitost charismatického vůdce (Canovan 2005: 77-78).

---

⁵ Tato teorie může být však snadno zpochybněna otázkou, zda je tedy společnost po překonání asynchronnosti imunní vůči populismu (Laclau, 1977: 154).

Canovan dále tvrdí, že jedním z důvodů, proč je pojem populismus stále zcela nevyjasněný, je fakt, že populismem bývá často chybně nazýváno i běžné taktické vystupování politiků, kteří obvykle pochází ze strany typu catch-all (Canovan 2005: 77).⁶ Závěrem Canovan dodává, že typy populismu jsou jen orientační, jelikož ideální typ populismu v praxi nenajdeme. Z její práce vychází dva charakteristické rysy, které jsou pro všechny kategorie populismu společné – apel k lidu a nepřátelský postoj k elitám (Rosůlek 2012: 168).

Margaret Canovan dále uvádí zajímavou teoretickou reflexi populismu. Tvrdí, že populismus je „stínem demokracie“ - je tedy demokracií sám vytvářen. Populističtí politici se navenek snaží vystupovat jako praví demokraté, kteří obhajují zájmy lidu, na čemž je v podstatě ideál demokracie stavěn. Proto se populisté obvykle prezentují jako zastánci prvků přímé demokracie (Canovan 1999: 2). Tento jev může být označen jako tzv. populistická demokracie, pro kterou je typické nepřátelský postoj vůči politické reprezentaci a lze ji chápat jako krajní formu demokracie. Populisté v takových případech prosazují například zavedení referend, která mají za cíl silně omezit moc zástupců a dát ji do rukou lidu. Lidovou iniciativou je poté možné vyvolat legislativní změny, o kterých se rozhoduje v referendu, nebo dokonce vynutit odvolání zástupců prostřednictvím odhlasování předčasných voleb (Miller a kol. 2000: 382).

1.3 Populismus podle Paula Taggarta

Paul Taggart, další z autorů zabývajících se problematikou populismu, přispěl šesti znaky, které podle něho populismus definují v jeho ideální podobě. Prvním z nich je nepřátelství populismu vůči zastupitelské demokracii, což ovšem neznamena, že by se populismus vyskytoval pouze tam, kde je zavedena reprezentativní demokracie, ale s větší pravděpodobností se zde etabluje jako politická síla. Druhým znakem je skutečnost, že populisté chápou

---

⁶ Catch-all party je dle německého politologa Otto Kirchheimera tzv. strana pro všechny, snažící se zaujmout co nejširší škálu voličů (Cabada – Kubát, 2004: 233).

sami sebe jako tzv. heartland, což je zidealizovaná představa jednoty a pospolitosti tak, jak ji populisté propagují. Třetím rysem je absence klíčových hodnot, což je odvozeno z existence výše zmiňovaného heartlandu, dle kterého jsou následně hodnoty odvozovány. Heartland však může mít více podob a jeho nejasnost tak dává automaticky neurčitou podobu i hodnotám populismu, který je proto velmi flexibilní – v politické praxi je tak populismus možný jak v levicové, tak v pravicové podobě (Taggart 2003: 4-7).⁷

Čtvrtým znakem je populismus jako důsledek krizové situace, který Taggart odůvodňuje tím, že v době krize vzniká příležitost pro kritiku stávajících politiků. Pátým bodem Taggart rozumí paradox omezení či limitování populistů populismem samotným, který vzniká z kritiky populistů vůči nastolené politice. V předvolebním období populisté často slibují zásadní změny ve vládnutí, ale jakmile jsou ve funkci, ztrácí kvůli svým nadhodnoceným cílům velkou část svých voličů. S tímto bodem také souvisí důraz na kvality člověka, který celé hnutí či stranu vede – tzv. charismatický vůdce. Posledním znakem populismu je pak jeho proměnlivost. To znamená, že je velmi nestálý a snadno se mění dle aktuální situace (Taggart 2003: 8).

1.4 Populistická rétorika

Je zřejmé, že politický populismus si zakládá na speciálním druhu zvolené rétoriky, jejímž cílem je přesvědčit co největší masu lidí a získat si tak voliče. Nejen Margaret Canovan udává jako hlavní znak populismu v moderních demokratických společnostech apel k lidu a jeho vymezování se vůči mocenským strukturám a jejich hodnotám, a to nejenom politicko-ekonomickým, ale také vůči mediálním a akademickým tvůrcům veřejného mínění. Mimo to je důležité podotknout, že pokud populismus chápeme v tomto strukturálním pojetí, pak se může populistická politika obsahově odlišovat podle toho, vůči jakým strukturám se vymezuje (Canovan 1999: 3-4).

---

⁷ Populismus se proto také může pojit se širokou škálou ideologií, kde pak sám populismus vytváří pouze jakýsi přídomek pro ideologii samotnou (Taggart, 2003: 7).

Populistický apel se vyznačuje také tím, že odkazuje k národu jako k jednotnému celku a často se také upíná k minulosti. Projevy populistů bývají vedeny tím způsobem, aby navozovaly v publiku pocit, že daný politik hovoří jménem celého národa, sociální třídy či „všechn lid pojmající politiké strany“ (Miller a kol. 2000: 382).

Margaret Canovan rozlišuje tři aspekty dovolávání se lidu, které se však v praxi často překrývají. Pro vyjasnění pojmu je ale nutné analyticky rozlišovat každý z nich. Prvním případem je dovolávání se jednotného lidu jakožto společenství (nebo také jednotného národa). Populismus je pak zaměřen proti politickým uskupením, jež podporují rozdělování společnosti. Cílem populistů je v tomto případě vytvořit jednotnou společnost, která bude samu sebe vnímat jako „jedno tělo“ a která se bude upínat k onomu charismatickému vůdci, jež ztělesňuje a hájí její zájmy. Druhým případem je naopak rozdělovací apel, který se snaží rozdělovat lid v zemi na ty, kteří do daného národa patří a kteří nikoliv. Do této kategorie spadá například vymezování se vůči etnickým menšinám. Poslední apel se zaměřuje na konflikt mezi „obyčejným lidem“ a privilegovanou vrstvou obyvatelstva (Canovan 1999: 5). Obecně se dá říci, že populismus vylučuje ty jedince, kteří nespádají do jeho definice „lidu“. Přítomnost populistických (zejména radikálních) politických stran ve stranickém systému státu tak může snadno vést k vyšší míře rasismu a xenofobie (Bryder 2009: 10-14).

Záměrné směřování apelu k „obyčejným lidem“ je dalším znakem projevu populismu. Populistická rétorika je tak vzhledem k cílovému publiku obvykle zcela záměrně vedena jednoduchou a přímočarou formou. Důležité také je, že populisté potupují ve stejném duchu i při snaze nabídnout společnosti řešení určitého problému, na který poukazují. Jimi navrhovaný způsob řešení zní tedy obvykle velmi jasně a jednoduše (Canovan 1999: 5-6). V tomto se Canovan shoduje s dalšími teoretiky, jako je například Cas Mudde, který dodává, že cílem populistických stran je vyřešit jimi popisované problémy

vznikající v politikách moderních demokracií pomocí jasných a jednoduše znějících východisek (Mudde 2004: 542).

To, jakým stylem populisté jednají, se navíc liší od klasické politiky svou povahou, která je podobná jakémusi obrozeneckému hnutí, a která je poháněna nadšením pro věc. Tato emocionální složka populismu je také podstatným prvkem, jímž si populisté získávají lid, který má pak přirozeně tendenci upnout svou pozornost na charismatického vůdce, jehož působení si populistická politika doslova žádá. Častým jevem je pak snaha vybudovat téměř až osobní pouto mezi vůdcem a jeho sympatizanty, což je důvodem, proč je populismus spojován s hrozbou manipulace s lidem. V moderních demokratických státech je však tato tendence populismu téměř eliminována (Canovan 1999: 5-6).

1.5 Výchozí koncept populismu pro analytickou část práce

Volba definice, ze které budu v další části této práce vycházet, nebyla lehkým úkolem. Pohlížet na populismus se dá z několika úhlů, přičemž jako základní vnímám tři kategorie - populismus jako ideologii, populismus jako hnutí a populismus jako politickou praxi. K poslední kategorii, ke které se zároveň nejvíce přikláním, bych navíc přidala ještě populismus jako formu strategické komunikace, která dle mého názoru pod politickou praxi spadá.

Výše uvedení autoři teoretických konceptů populismu se víceméně shodují v několika definičních znacích, z nichž ty nejzákladnější zformuloval Francisco Panizza ve svém díle *Populism and the Mirror of Democracy*. Panizza zde uvádí, že existují tři body, na kterých se všeobecně staví teoretické výklady populismu. Prvním z nich je konstrukce lidu a elit jako homogenní entity, druhým důraz na antagonismus mezi lidem a elitou, a posledním bodem je chápání lidu jako morálně nezkaženého suveréna. Tyto tři charakteristické rysy populismu Panizza označuje jako tzv. jádro populismu (Havlík – Pinková 2012:127).

Podle výše uvedených základních charakteristik populismu, ke kterým dochází nejcitovanější autoři, se pokusím analyzovat politiku Roberta Fica na základě jeho působení v politickém systému Slovenské republiky. Pro vyjasnění nejprve shrnu zmiňované definiční znaky populismu:

- Konstrukce lidu jako homogenní entity
- Směřování apelu k „obyčejným“ lidem
- Vylučování těch menšin, které nespádají do „definice“ lidu⁸
- Vymezování se vůči stávajícím elitám
- Absence klíčových hodnot⁹
- Poukazování na kontrast „my“ versus „oni“ a popisování sebe jako morálně nezkaženého v kontrastu s amorální a zkorumpovanou vládnoucí politickou elitou
- Jednoduchá rétorika a s tím související jednoduše znějící návrhy pro vyřešení problémů
- Existence charismatického vůdce
- Snaha vůdce vystupovat emotivně a vybudovat co nejosobnější pouto mezi ním a publikem, na které populistickou politiku směřuje

---

⁸ Populisté charakterizují „skutečný lid“ na základě toho, zda spadá do majoritní etnické skupiny, socioekonomické třídy či převládajícího náboženského vyznání, přičemž na Slovensku jsou těmito skupinami Slováci, pracující třída a katolíci (Deegan-Crause, 2009: 824).

⁹ Tento bod vychází z teorie Paula Taggarta chápu ve smyslu absence jasného programového či ideologického vymezení strany.

3 Národní populismus

V zemích střední a východní Evropy má populismus odlišnou podobu než v zemích Evropy západní. Důvodem je menší míra konsenzu v politických systémech a svou roli zde hraje i historický kontext s odkazem na komunismus. Ve východních zemích došlo postupem času k rychlému štěpení vnitřních politických systémů, které se staly polarizovanými zejména v oblasti socio-kulturních otázek. Tato témata zde pak utvářela podobu populistického diskurzu (Herman 2012). Podrobněji se vývojem populismu ve východní Evropě zabýval Cas Mudde, který dodává, že v těchto oblastech se vyskytuje především forma tzv. národního populismu.

Národní populismus spadá do kategorie pravicové formy populismu (Mudde 2001: 44). Poznáme ho především podle výrazného vymezování se vůči etnickým či náboženským menšinám (Marsdal, 2013: 7). Od roku 2004, kdy došlo k připojení několika států k Evropské unii, zaplavila některé ze zemí tzv. nová vlna pravicového populismu, která postihla především státy jako Slovensko, Maďarsko nebo Polsko. Pro tento druh populismu je příznačné, že se obvykle uchytí v oblastech, kde se výrazněji vyskytují sociální problémy. Ve své základní podobě se pravicový populismus vyznačuje extrémní demagogií, která zahrnuje nejen nepřátelský postoj k Evropské integraci a ke globalizaci, ale především si zakládá na reinterpetaci nacionalismu (Berend 2010: 131). Na počátku 21. století se začal nový pravicový populismus nepřátelsky vymezovat k těm, kteří chtěli dosáhnout osobního úspěchu, a proto začal ve své rétorice využívat metody, které jsou tradičně spojovány s levicovou politikou. V této levicově znějící rétorice však nenalezneme jeden prvek tradičního socialismu, a to mezinárodní rozměr a solidaritu cítěnou k vyřazeným skupinám z populistické definice lidu. Populistická politika je v tomto případě také vedena proti ekonomicky silnějším, ale zakládá si především na tom, že označuje za hlavního nepřítele národa etnické skupiny a

cizince. S tímto souvisí i negativní pohled na evropskou integraci a globalizaci, zejména pak na jejich důsledek - masovou migraci (Marsdal, 2013: 7-8).

3.1 Národní populismus na Slovensku

V případě Slovenské republiky se hovoří o specifické formě populismu, který nazýváme nacionálním neboli národním populismem. Slovenský národní populismus by se dal shrnout jako označení politické činnosti, která se zaměřuje na oslovení voličů pomocí tradičních populistických metod, k čemuž navíc využívá etnicko-národnostního prvku. Mezi tradiční metody, které slovenští národní populisté používají tak patří slib ochrany zájmů slovenského státu, označování některých sociálních skupin za "odloučených" od slovenského lidu a rovnostářské motivy při oslovování voličů (Mesežnikov 2008: 7-8). Mesežnikov dále uvádí několik charakteristických rysů národního populismu, které ve své rétorice národně-populistické strany využívají.¹⁰

- Etatizmus a dichotomie etnické versus občanské skupiny státu
- Interpretace dějin národa a hodnocení jednotlivých historických období s tendencí mytologizovat
- Problematika národnostních menšin; především pak specifický pohled na maďarsko-slovenské vztahy a romskou národnostní menšinu
- Negativní postoj k evropské integraci a globalizaci¹¹

Pro analytickou část této práce je nutné vymezit koncept národního populismu tak, abych s ním mohla operovat při zkoumání Ficovy politické činnosti. Pro tuto finální konceptualizaci využiji charakteristiky populismu uvedené v kapitole 1.5 a aplikuji na ně výše uvedené rysy populismu národního. Jako znaky národního populismu můžeme tedy považovat:

- Směřování apelu k „obyčejnému“ slovenskému lidu

---

¹⁰ Viz Mesežnikov (2008). Národní populizmus na Slovensku: aktéri, témy, stratégie. In: Gyarfášová, O. – Mesežnikov, G., *Národný populizmus na Slovensku* (Bratislava: IVO), 12-36.

¹¹ Tento bod vyvozují z výše uvedené definice pravicového populismu dle Brenda.

- Konstrukce lidu jako homogenní entity slovenského národa
- Vylučování menšin z definice lidu (především Romů a Maďarů)
- Poukazování na kontrast „my“ versus „oni“ a popisování sebe jako morálně nezkaženého v kontrastu s amorální vládnoucí elitou
- Jednoduchá rétorika s důrazem na národnostní motiv a vlastenecké cítění
- Absence klíčových hodnot
- Existence charismatického vůdce v čele strany nebo hnutí
- snaha vystupovat emotivně, s cílem vybudovat co nejosobnější pouto mezi vůdcem a slovenským lidem, k čemuž je také využíváno reinterpretace dějin národa s tendencí mytologizovat
- Negativní postoj k evropské integraci a globalizaci

4 Robert Fico v politickém systému Slovenska

„Prečo si to stále musia vyžrať obyčajní ľudia, ktorí nemajú nič spoločné s tým, že tu nejaká skupina indivíduí za posledných päť-šesť rokov rozkradla tento štát?“¹²

R. Fico (1999)

Národní populismus se na Slovensku kompletně rozvinul od poloviny 90. let 20. století, kdy se v politice angažoval Vladimír Mečiar, který si získal podporu voličů apelem na důležitost jednoty národa, kterou jim slíbil zajistit před těmi, kteří dle jeho slov do národa nepatří. Mezi tyto skupiny Mečiar řadil především Maďary, Čechy (v souvislosti s rozdělováním statků v rámci federace) a multikulturní kapitalisty „ohrožující“ slovenskou ekonomiku ze zahraničí. V roce 2002 však nastoupila na slovenskou politickou scénu politická strana SMER v čele s charismatickým Robertem Ficem, který se stal novým předním stoupencem národního populismu na Slovensku (Petőcz 2009: 9-10).

Robert Fico je za posledních několik let nejvýraznější osobností politické scény Slovenska a můžeme o něm říci, že se proslavil nálepkou populistického politika. Je ve svém oboru velmi úspěšný, přestože bývá často terčem kritiky. Nyní se ve své práci zaměřím na jeho politický vývoj, který budu zkoumat v souvislosti s používáním populismu. Ještě předtím však velmi stručně nastíním jeho politický profil.

Politické snahy Roberta Fica započaly členstvím v Komunistické straně, která se po roce 1989 transformovala na Stranu demokratické levice. Tato strana se profilovala v systému jako jasně levicová, avšak hlavním subjektem politiky té doby se stalo Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) v čele s

---

¹² Leško, M. (1999). *Robert Fico ako politik "politickej politiky" *O čom hovorí príbeh bývalého prvého podpredsedu SDE a jeho nedávnej abdikácie* (SME.sk, <http://www.sme.sk/c/2176934/robert-fico-ako-politik-politickej-politiky-o-com-hovori-pribeh-byvaleho-prveho-podpredsedu-sdl-a-je.html#ixzz2yHpL6pP8>, 1. 4. 2014).

Vladimírem Mečiarom, který dovedl stranu k vítězství ve volbách v roce 1992, zatímco SDL skončila druhá. Ve volbách roku 1994 (volby se konaly po pádu Mečiarovo vlády) už SDL získala pouze 10 % hlasů, což byl pro stranu značný neúspěch. Uvnitř strany navíc začaly vznikat rozbroje a neshody, které přetrvávaly i během vládní koalice mezi lety 1998 – 2002. A byl to právě rok 1999, kdy SDL opustil tehdy již velmi populární Robert Fico, který nedokázal překonat spolupráci strany s pravici¹³ a založil vlastní stranu nazvanou SMER (Hloušek – Kopeček 2010: 45-47).

4.1 Politika Roberta Fica od založení strany SMER do roku 2002

Robert Fico založil stranu v prosinci roku 1999. Jeden z jeho komentářů při zakládání SMER-u zněl takto: „*Nepochybne je tu obrovský priestor na vznik nového politického subjektu. Vytvorí sa najmä tým, že tlak na ľudí z hľadiska sociálneho a ekonomického bude veľmi silný a privítajú slodobnú politickú stranu, ktorá bude chrániť ich ekonomické a sociálne záujmy*“ (Leško 1999). Fico se tak hned od začátku působení nové strany zasadil o to, aby byl SMER chápán jako strana hájící zájmy lidu a projevoval se silně kriticky vůči stávající vládě. Tímto přístupem strana téměř okamžitě získala podporu jak od občanů nespokojených s politickou situací, tak i od velké části voličů strany SDL.¹⁴ Jako svůj cíl si strana kladla vytvořit po volbách v roce 2002 vládu bez Vladimíra Mečiara (Kopeček 2005: 112). Rovněž je od začátku fungování strany jasné, že je SMER založen na osobě jejího lídra Roberta Fica, jež zde hraje roli charismatického vůdce, kterého si populistická formace vždy žádá.

Jak v roce 1999 uvedl výzkum Institutu pro veřejné otázky (IVO), Ficova popularita začala strmě stoupat zhruba v polovině roku 1998. Již jako poslanec za stranu SDL byl Fico mezi lidmi oblíbenější než tehdejší předseda SDL Jozef Migaš, a předčil v popularitě i bývalého předsedu Petera Weisse.

---

¹³ SDL se nedržela svých programových hodnot, za což byla Ficem kritizována.

¹⁴ V důsledku proběhlých reforem vytvořených tehdejší vládou vzrůstala nespokojenost slovenských občanů, jelikož reformy měly velký sociální dopad na veřejnost.

Robert Fico byl dokonce jediným politikem, kterému ve výzkumu společnosti IVO důvěřovala i značná část voličů opozičních stran. Od parlamentních voleb v roce 1998 byl pak Fico druhým nejdůvěryhodnějším politikem Slovenska, přičemž na první pozici byl tehdejší premiér Mikuláš Dzurinda (Gyarfášová 1999: 1-4).

Od začátku své existence stranu Fico představoval jako neideologickou, aby se vyhnul zařazení do politického spektra a oslovil co největší počet voličů. Postupem času začal SMER výrazně inklinovat k levici, například vyhlášením konceptu politiky třetí cesty, která vychází z inspirace labouristickou politikou Tonyho Blaira. Představení strany SMER jako strany reprezentující politiku třetí cesty můžeme brát jako další ze strategických tahů Roberta Fica, který se tím snažil nespokojeným voličům ukázat stranu jako novou alternativu vůči dvěma stranickým blokům, které se na Slovensku během posledních několika let vytvořily. Strana dokonce v roce 2001 změnila název na SMER – Tretia cesta (Bútorá a kol. 2008: 109).

Rétorika Roberta Fica se v období od založení strany SMER opírala především o silnou kritiku směřovanou ke stávající vládě, s jejíž politikou Fico nesouhlasil. Negativně se ale vyjadřoval i směrem k opozici, proto se strana se snažila působit jako alternativní volba k těmto dvou táborům a snažila se zaujmout nespokojené voliče. SMER byl Ficem hned od začátku prezentován jako politická formace, která se snaží do slovenské politické scény vnést pragmatičnost a smysl pro racionální řešení problémů (Marušiač 2006). Již od počátku působení strany SMER tak můžeme zaznamenat její populistické vlastnosti, zahrnující vymezování se vůči stávajícím elitám, nejasné ideologické vymezení, prosazování jednoduché racionální politiky, existence charismatického vůdce v čele strany¹⁵ a směřování apelu k nespokojenému slovenskému lidu.

---

¹⁵ Postavení Roberta Fica ve straně bylo velmi specifické. Fico jakožto předseda strany dle jejích stanov koná a rozhoduje samostatně, avšak ve jménu strany (Krištofík 2001).

Nepřátelský postoj k vládě a Ficova snaha vystupovat jako ochránce lidu se dá vyčíst například z jeho komentáře, ve kterém odpovídal na dotaz ohledně postoje k ostatním stranám a tvorbě koalic. Fico tenkrát podle Tiskové agentury Slovenské republiky řekl: *„Osobne som už vyjadril svoj postoj k existujúcej vládnej koalícii. A to 15. septembra 1999, keď som z nej vystúpil pretože ignorovala predvolebné vyhlásenia. SMER - zároveň nebude vytvárať s ďalšími opozičnými stranami žiadne bloky. Hodlá prestavovať významnú opozičnú stranu, ktorá sa však nebude venovať ochrane vlastných záujmov, ako je to typické pre hnutie za demokratické Slovensko a Slovenskú národnú stranu, ale verejnosti“* (Krištofik 2001).

4.1.1 Vztah SMER-u k menšinám

Robert Fico byl již od začátku formování strany SMER zásadový ve svém postoji k maďarské části slovenského obyvatelstva. Svůj názor prezentoval především kritikou Strany maďarské koalice (SMK), která podle jeho slov vůbec neměla být součástí slovenské vlády (Krištofik 2001). Strana SMER navíc odmítala jak navrhovaný vznik vysokoškolského útvaru pro maďarské studenty, tak založení fakulty pro maďarské pedagogy v Nitře. Budování univerzit na etnickém principu bylo označeno za nebezpečí integrity slovenského národa (Mesežnikov 2008: 22-23).

V období mezi lety 2000 a 2002 můžeme rovněž zaznamenat mnohé Ficovy protiromské výroky. V jeho rétorice nenajdeme přímý rasismus tak, jak byl v té době na Slovensku známý ze strany SNS, ale přesto byl z projevů Roberta Fica cítit výrazně nepřátelský postoj k této menšině. Příkladem může být snaha zveličovat téma růstu romské populace na Slovensku, kterou Fico představoval jako katastrofu pro sociální systém Slovenské republiky, nebo návrh na omezení přídavků na děti, ve kterém předseda strany SMER požadoval omezit jejich vyplácení pouze pro tři potomky, což navíc podmiňoval jejich pravidelnou školní docházkou (Marušiak 2006).

4.1.2 Volební program strany pro volby konané v roce 2002

Strana ve svém volebním programu popisovala politickou situaci na Slovensku jako krizovou a nabízela voličům obměnu politiků v podobě nové generace přicházející se stranou SMER. V programu je dokonce uvedeno, že strana odmítá žádosti stávajících úředníků a politiků o členství ve straně, a zároveň odmítá vytvořit jakoukoli předvolební koalici. Vládnoucí politiky zde popisuje jako zkorumpované a neschopné nastolit v zemi pořádek (Sme.sk 2002). Národnostně-populistický slib sestavení „slovenské vlády pro Slovensko“ je zde doplněn ještě jedním bodem, který je propojený s odkazem na důležitost národa, a to plánovaný vstup Slovenska do Evropské unie a Severoatlantické aliance, který byl v programu zdůrazňován především ve smyslu nutnosti zachování národní hrdosti a důstojnosti integrovaného Slovenska (Sme.sk 2002).

Volební kampaň pro volby roku 2002 byla stranou SMER vedena agresivně a útočně. Kampaň byla založena na silné kritice mainstreamových stran a jejich představitelů. Jednalo se především o Dzurindu a Mečiara, kteří byli pro Fica největšími konkurenty. Fico se pomocí billboardů snažil voliče přesvědčit o tom, že jedině strana SMER dokáže ochránit národ, jelikož je „obyčejnému“ slovenskému lidu nejbližší. Tento záměr můžeme dokázat například na billboardu, na kterém byly zobrazené tři boty, přičemž každá znázorňovala jednu z politických stran, potažmo jejich představitel.¹⁶ Mečiarovu HZDS zde představovala bota luxusního vzhledu, která měla symbolizovat privatizaci. Dzurindova strana byla zastoupena botaskou, což byla jednak narážka na jeho zálibu v cyklistice, kterou se rád prezentoval, a také měla symbolizovat korupci. Poslední, kvalitně vypadající a zároveň jednoduchá bota, která byla doplněna nápisem „Made in Slovakia“¹⁷ patřila straně SMER. Tato polobotka měla vyzdvihnout Ficovu stranu jako tu, která je

---

¹⁶ Viz přílohu č. 1

¹⁷ Podobný nápis zastupoval i předchozí dvě boty, přičemž Dzurindova botaska byla s nápisem „Made in bicycle“ a Mečiarova byla doplněna sloganem „Made in Electra“, což byla jeho luxusní vila.

jediná schopná na Slovensku zajistit pořádek, jelikož má nejbliže ke slovenskému národu a jeho občanům (Jaslovský 2010).

Součástí kampaně byly předvolební spoty, z nichž jeden se věnoval romské problematice. Fico zde vyzdvihuje zavedení farmářského zákona v souvislosti se snahou chránit lid před kriminalitou za strany romské menšiny. Tento volební spot měl za cíl ukázat SMER jako stranu, která se nebojí řešit romskou otázku, před kterou se dle Ficových slov na rozdíl od ostatních stran nesnaží přivírat oči. Romové jsou zde označeni za nepřizpůsobivé a nepřímo se o nich hovoří jako o hrozbě slovenského národa, kterou představuje „nezodpovědný růst romské populace“.¹⁸

4.2 Politika Roberta Fica mezi lety 2002 až 2006

Ve dnech 20. a 21. září se na Slovensku uskutečnily parlamentní volby. Nejvíce hlasů získala HZDS, druhá skončila Slovenská demokratická a kresťanská únia (SDKÚ) a třetí Ficova strana SMER.¹⁹ Strana SMER získala ve volbách 13,5 %, hlasů. Fico od voleb očekával mnohem vyšší procento úspěšnosti, proto byl pro něho zisk 25 poslaneckých mandátů zklamáním. SMER se stal opoziční stranou a svou politiku zakládal na ostré kritice vlády. Novinkou však bylo zahájení trendu pohlcování menších levicových a středo-levicových politických stran, které byly slabší. Příkladem mohou být strany SPO nebo později SDL' (Kopeček 2004: 378). Ke konci roku 2004 pak došlo ke sloučení strany SMER se SDL', SDSS a Sociálnědemokratické alternativy. Tato fúze měla být řešením pro situaci, kdy strana SMER pohltila velkou část voličů levicových stran a stala se tak jedinou relevantní stranou umírněné levice (Hloušek – Kopeček 2010: 47).

Vláda vzniklá po volbách 2002, kterou vedl Dzurinda, byla více homogenní než vláda předchozí, a skládala se ze stran blíže pravicovému

---

¹⁸ Zdroj: Volební spot strany SMER dostupný na <https://www.youtube.com/watch?v=FsOLL3FPGT0>

¹⁹ Dle Statistického úřadu Slovenské republiky získala strana SMER 387 100 platných voličských hlasů, což jí vyneslo 25 mandátů (tabulka s výsledky voleb dostupná na: <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2002/webdata/slov/tab/tab4.htm>).

spektru. Fico se snažil směřovat svou stranu středo-levicově a projevil zájem o navázání spolupráce s britskou labouristickou stranou a německou SPD, čímž se mu podařilo dosáhnout akceptace i ze strany nadnárodních socialistických struktur. Tento tah byl ze strany Roberta Fica promyšlený, jelikož se blížil vstup Slovenské republiky do Evropské unie. Postoj SMER-u k evropské integraci se zdál být kladným a sám Robert Fico vyjádřil Evropské unii podporu. Na sněmu strany v roce 2003 si ale Fico neodpustil několik připomínek, narážejících na možné problémy spojené se vstupem. Jednalo se například o nářky na všeobecné zdražení²⁰, na což navázal silnou kritikou vlády v souvislosti s podceněním přípravy Slovenska na vstup do Unie. Jeho další poznámka zdůrazňující nevýhodu vstupu se týkala problematičnosti čerpání peněz z eurofondů. V závěru části proslovu nazval politiku SMER-u jako tzv. eurorealistickou (Strana-smer.sk 2003). Postoj strany k evropské integraci tedy v této době nebyl jasně zřetelný, ale najdeme zde několik bodů, ze kterých je patrné, že i přes viditelnou nelibost chtěla být strana vnímána jako proevropská. Příkladem může být již zmiňovaná snaha SMER-u kooperovat s britskou stranou New Labour a německou SPD za účelem přijetí do Strany evropských socialistů (PES) a následně pak do Socialistické internacionály. Strana navíc přikládala důležitost i volbám do Evropského parlamentu (Starana-smer.sk 2003).

Vzhledem k výše popisované charakteristice národního populismu, která zahrnuje negativní postoj k evropské integraci, nemůžeme tuto část Ficovy politiky označit jako národně populistickou. Neznamená to však, že by strana změnila v tomto období svou rétoriku. Národní populismus můžeme naopak dokázat na požadavku Roberta Fica na novelizaci zákona o státních symbolech, který měl dle návrhu zpřísnit pravidla ve prospěch národní hrdosti. Jednalo se například o povinnost škol vyvěšovat před budovu státní vlajku nebo žákům na začátku každého školního týdne pouštět státní hymnu

---

²⁰ Robert Fico přímo řekl: „Podporujeme túto orientáciu a veríme, že je príležitosťou. Osobne nepociťujem potrebu používať vzletné slová v súvislosti s touto udalosťou. Radový občan si 1. mája 2004 nič okrem vyšších cien nevšimne a bude to trvať niekoľko dlhých rokov, kým dôjde k akému takému zvratu k lepšiemu“ (Strana-smer.sk 2003).

(Mesežnikov 2008: 13-14). Tento návrh byl v roce 2010 přijat jako tzv. vlastenecký zákon, který navrhla SNS (Ceskatelevize.cz 2010).

4.2.1 Vymezení SMER-u jako sociálně-demokratické strany

Největší změnou v politice strany SMER v tomto období byla transformace její politiky z tzv. třetí cesty na sociálně-demokratickou. Od politiky třetí cesty, která měla mimo jiné symbolizovat ideovou nezařazenost strany, začala strana upouštět již před volbami. Tato změna také nepochybně souvisela se snahou spolupracovat s evropskými socialisty, k čemuž bylo nutné jasné vymezení SMER-u jako strany reprezentující sociální demokracii. Na konci roku 2004 tak Fico pronesl, že racionální a pragmatická politika si žádá nový přístup v podobě moderního sociálně-demokratického programu. V tomto roce, kdy také došlo k výše zmiňované fúzi levicových stran, se Ficova strana definitivně zbavila přízviska „tretia cesta“ a změnila název na SMER – Sociálna demokracia (Marušiak 2006).

Podle některých autorů je však zařazení SMER-u mezi sociálně-demokratické strany značně diskutabilní. Strana sice začala klást do popředí zájmu tradiční představu o sociálním státu a zároveň se vymezovala vůči vládě, kterou tvořily strany ze středo-pravicového spektra, ale vedle toho stále vykazovala několik národně-populistických znaků, kterými byla charakteristická. Jednalo se především o typicky populistické postavení předsedy strany, který v podstatě ztělesňoval stranu samotnou, a také její silně nacionalistické tendence vymezovat se proti etnickým menšinám ve státě, především pak vůči Maďarům (Hloušek – Kopeček 2010).

4.2.2 Národní populismus Roberta Fica mezi lety 2002 až 2006

Ze zápisu z tiskové konference strany SMER-SD, která proběhla v červenci roku 2004, můžeme vyčíst, jakou důležitost strana přikládá problematice maďarské menšiny žijící na Slovensku. Přestože je nejprve strana označena za respektující práva menšin, je dále z celého textu patrný

národní populismus. Na konferenci bylo představeno oslabené Slovensko, které stále trpí kvůli důsledkům Dzurindovy neschopné vlády a které si tak nemůže dovolit další potenciální oslabení státnosti a slovenské identity, kterou pro něho představují etnické menšiny. SMER zde oponuje návrhu zákona týkajícího se používání maďarského jazyka v místních a regionálních parlamentech a v Národní radě Slovenské republiky, a popisuje nebezpečí hrozící ze spolupráce na Slovensku žijících Maďarů a maďarské strany FIDESZ, která prosazuje myšlenku velkého Maďarska. Ze zápisu je dále patrný apel na slovenský lid v souvislosti s citlivým tématem, kterým je nezaměstnanost. Strana varuje před situací, která by nastala po přijetí zákona souvisejícího s používáním maďarštiny na Slovensku. Slovensky mluvící občané by byli ohroženi znevýhodněním v ucházení se o pracovní pozici ve státní a veřejné správě, jelikož by neovládali maďarský jazyk, který by byl nyní k výkonu funkce nutnou znalostí. V návaznosti na tento argument strana ve své rétorice použila další národnostně-populistický prvek týkající se odkazu na historii státu, kdy připomínala, že tomu není ani sto let, co byli Slováci na Slovensku vylučováni ze škol a zaměstnání za to, že se odvážili mluvit svým mateřským jazykem (Strana-smer.sk 2004).

Můžeme však zaznamenat posun týkající se vztahu strany k romské otázce. Silná protiromská rétorika se začala po volbách roku 2002 pomalu usměrňovat spolu se snahou profilovat SMER jako sociálně-demokratickou stranu. Neznamená to, že by politika Roberta Fica začala hájit romské zájmy a zcela tak změnila na problematiku spojenou s touto menšinou názor, ale problematika Romů již nebyla tak častým tématem. Součástí agendy strany se dokonce stal tzv. antidiskriminační zákon, jehož přijetí strana nakonec iniciovala. Z postoje samotného Roberta Fica ale lze vyčíst neúplný souhlas s tímto stylem politiky, jelikož se při projednávání antidiskriminačního zákona v roce 2002 zdržel hlasování (Marušiak 2006).

V politice SMER-u nadále přetrvávala silná kritika stávající pravicové vlády, kterou se strana snažila voličům předkládat jako neschopnou,

zkorumpovanou a bez zájmu o slovenský lid. Příkladem může být věta, která byla použita na konferenci ke konci roku 2005: *„Pravicová vláda sa neštíti žiadnych spôsobov ako do štátneho rozpočtu dostať peniaze od obyčajných ľudí“* (Strana.smer.sk 2005), ze které je cítit jak populistická snaha dovolávat se lidu, tak i potřeba ukázat stávající vládu jako amorální a neschopnou.

4.2.3 Předvolební kampaň pro parlamentní volby konané v roce 2006

Vzhledem k faktu, že volby byly vyhlášeny předčasně, měly všechny kandidující strany podstatně méně času na přípravu předvolební kampaně a na vypracování volebního programu. Strana SMER v předchozí kampani zvolila velmi útočnou až radikální strategii kritizující konkurenční strany, avšak tento přístup se jí ve výsledku voleb příliš nevyplatil. Kampaň pro rok 2006 proto byla vedena mírněji a rozvázněji. Mezi hlavní témata, na které se zaměřovala, byla opětovná kritika reforem provedených vládou M. Dzurindy, ve které se Fico snažil zaměřit především na zdravotnickou reformu, která budila největší nevoli. Dalším tématem bylo odmítání rovné daně a také kritika návrhu zpoplatnění studia na vysokých školách, čímž se chtěl Robert Fico opět přiblížit k většinovému lidu, který tvoří lidé s nižšími příjmy. Nově se v kampani objevil důraz na klasická sociální témata, jako je solidarita či sociální spravedlnost. I v této kampani však přetrvávaly populistické tendence, které dokazuje už jen samotný slogan celé kampaně, který zněl *„Smerom k ľuďom“* (Kopeček 2007: 293-294).

Ve svém oficiálním volebním programu se SMER prezentoval jako středo-levicová strana spadající mezi evropské sociálně-demokratické strany. V programu se často objevovaly termíny jako lidská důstojnost, sociální stát nebo rovnost příležitostí a je z něho cítit snaha strany inklinovat k sociální demokracii. Tučně zvýrazněnou částí byl přímý apel k lidu, aby spravedlivě a správně rozhodl o osudu Slovenské republiky. V programu se tedy pomocí typicky sociálně-demokratických hesel strana snažila oslovit obyčejné slovenské občany jakožto jednotný slovenský národ, jak bylo doposud jejím

národně-populistickým zvykem.²¹ V přímých osloveních občanů se navíc objevoval důraz na nacionální cítění a nechybělo ani připomenutí chybných kroků stávající vlády (Strana-smer.sk 2006a).

4.3 Politika Roberta Fica mezi lety 2006 až 2010

Proběhlé volby přinesly Ficově straně ziskem 29,14 % hlasů první pozici a SMER-u tak bylo přiděleno 50 mandátů. Na druhém místě skončila Slovenská demokratická a křesťanská unie – Demokratická strana (SDKÚ-DS) se ziskem 18,36 % a na třetí pozici se umístila SNS s necelými 12 %.²² Jelikož se Fico poučil z minulých voleb, jejichž kampaň vedl až příliš útočně, nevyklučoval nyní před volbami koaliční spolupráci s žádnou ze stran, kromě SDKÚ-DS. Sestavení vlády nakonec proběhlo velmi rychle a nová vláda byla známa již po čtrnácti dnech. Nový premiér Robert Fico se rozhodl pro spolupráci se SNS a ĽS-HZDS, což u maďarské skupiny obyvatelstva vyvolávalo značné obavy. Na přizvání SNS do vlády nereagovali negativně pouze Maďaři, ale nesouhlas byl patrný i ze strany představitelů Strany evropských socialistů. Jejich nesouhlas vedl dokonce k pozastavení členství pro stranu SMER, což představitel strany Poul Nyrup Rasmussen odůvodňoval tím, že není schopen akceptovat členství v PES takové straně, která tvoří koalici s extrémně pravicovými nacionalisty (kterými mínil SNS) (Kopeček 2006: 294). Robert Fico na tuto skutečnost reagoval velmi rázně a interpretoval pozastavení členství pro stranu jako důsledek kritiky ze strany maďarských státních orgánů. Fico dokonce celou situaci dával za vinu tomu, že maďarští politici v socialistické frakci Evropského parlamentu nedokázali

---

²¹ Program byl zaměřen na sociálně slabší skupiny obyvatelstva, kterým jsou slibovány změny, které povedou k sociální spravedlnosti. V části apelující k voličům je kladen důraz na vyzdvížení stávajících problémů týkajících se cílové skupiny („obyčejného lidu“), jako je nezaměstnanost nebo nízké mzdy zaměstnané části občanů. Součástí byla samozřejmě silná kritika norem „zvýhodňujících“ bohaté, jako například rovná daň nebo poplatky za vzdělání či zdravotnictví. Jeden z bodů oslovujících voliče kupříkladu zněl: *„Je správne a spravodlivé, ak sedemdesiat percent pracujúcich ľudí zarába menej ako je štatisticky vykazovaná priemerná mzda?“* (Strana.smer.sk 2006a).

²² Data byla čerpána ze Slovenského statistického úřadu. Tabulka s celkovými výsledky voleb dostupná na <http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2006/slov/obvod/results/tab3.jsp.htm>.

připustit fakt, že SMK již není členem vlády, a pozastavení členství SMER-u v PES podpořili (Petőcz 2009: 69).

Přestože Fico doposud stavěl svou rétoriku na silné kritice Dzurindovy vlády a proběhlých reforem, nedá se říci, že by jeho vláda oproti předchozím nějak zásadně změnila své politické směřování. Fico na politický styl předešlých vlád de facto navázal, ale přesto si dokázal u slovenských voličů získat ohromnou popularitu. Mezi přední faktory, které přispěly k rekordní oblíbenosti osoby Roberta Fica, můžeme bezesporu zařadit vyzdvihování národnostního motivu a také rétoriku zaměřující se na apel k lidu ve formě slibů lepších sociálních jistot, které jim slovenský stát pod jeho premiérským vedením dle jeho slov může poskytnout. Dalším prvkem, který ukazoval Ficovu vládu v lepším světle byly paradoxně tolik kritizované reformy, které provedla předchozí pravicová vláda, jelikož právě Dzurindovy reformy stály z velké části za pozvolným ekonomickým růstem Slovenska (Lupták 2008: 46).

4.3.1 Národní populismus Roberta Fica mezi lety 2006 až 2010

Strana SMER se v novém volebním období snažila dostat populistickým slibům, na které se úspěšně pokusila před volbami získat nerozhodnuté voliče. Fico se zasadil o schválení programového vyhlášení vlády, které mělo Slovenskou republiku vymanit z krize způsobenou předchozí vládou, a posunout ho blíže představě sociálního státu. V programovém vyhlášení stálo, že vláda zajistí bezplatné studium na státních vysokých školách, zúží vládní výdaje, zavede milionářskou daň a transformuje Zákoník práce tak, aby zajišťoval obyčejným lidem sociální jistoty. Součástí vyhlášení byla také podpora změny slovenské národní měny na Euro (Vláda.gov.sk 2006).

Krátce po nástupu vlády do funkce odsouhlasila Ficova vláda zrušení regulačních poplatků ve zdravotnictví (kromě poplatku za pohotovost) a návrh novely zákona o sociálním pojištění. Přibližně od poloviny září byly zavedeny zákony, které měly za cíl zlepšit životní úroveň slovenských občanů, jako

například zvýšení rodičovského příspěvku (Sme.sk 2007).²³ Změny provedené vládou v roce 2006 a 2007 byly snahou o zavedení sociálního státu, který podpoří sociálně slabší občany a nastolí spravedlivější řád, jež omezí jakékoli zvýhodňování bohatších. Činy Ficovy vlády byly ovšem stále zabarvené národnostním motivem, jehož důležitost vláda podporovala. Obliba Roberta Fica u slovenského obyvatelstva nadále rostla, čehož si byl premiér vědom a snažil se, aby si svůj post v oblíbenosti udržel. K tomu mu napomáhala populistická politika, kterou stále uplatňoval. Jeho snaha zaujmout a zavděčit se byla směřována stále ke stejné skupině obyvatel, která tvořila na Slovensku většinu (a zároveň představovala jeho potencionální voliče). Proto vystupoval nejen jako ochránce slovenského národa, ale především jako ochránce obyčejného lidu, k čemuž využíval sociálně-demokratickou politiku. Na sedmém sněmu strany SMER Fico řekl, že jeho vláda bude na rozdíl od té předchozí jednat v zájmu většiny, čímž přinese do společnosti více solidarity a spravedlnosti (Strana.smer.sk 2006b). Důkazem, že u Roberta Fica stále převládala populistická rétorika, může být například neustálé zdůrazňování myšlenky, že jeho politika je vytvářena pro obyčejný slovenský lid, který do posledních voleb trpěl reformami zavedenými amorálně jednajícím Dzurindou.²⁴ Strana SMER se stále projevovala jako národnostně-populistická, což doplňovala snahou vystupovat jako strana spadající do sociálně-demokratické rodiny. Toto můžeme ilustrovat částí projevu Roberta Fica na již zmiňovaném sněmu strany na konci roku 2006: *„Najčastejším výrazom posolstva nášho slávnostného snemu musí byť Slovensko, ľudia, sociálny štát,*

---

²³ Další změny provedené vládou mezi lety 2006 a 2007 dostupné na: <http://www.sme.sk/c/3378899/uplynie-rok-od-vymenovania-vlady-roberta-fica.html>.

²⁴ Příkladem může být Ficův projev související se slavnostním odevzdáním nových bytů v Nitře, jejichž výstavba byla schválena v roce 2006. Část projevu zní: *„Sen mat' slušné bývanie je určite túžbou každého jedného človeka, a rád by som ako predseda vlády Slovenskej republiky a určite ako sociálne citiaci a konajúci politik sa stretol so všetkými novými nájomníkmi a vypočul si aj ich životné príbehy. Pre mnohých určite nie sú ľahké a jednoduché. Vy, ktorí preberiete tieto nájomné byty, ste v situácii, kedy z rôznych dôvodov jednoducho nie je možné objektívne, aby ste si dokázali zaobstarat' prostriedky na výstavbu rodinného domu alebo výstavbu bytu do súkromného vlastníctva. Napriek tomu chcem potvrdiť, že vláda Slovenskej republiky aj celá Slovenská republika vníma každého občana Slovenska ako rovného a chce, aby každý mal prístup k bývaní“* (Vlada.gov.sk nedatováno). Přepis celého projevu dostupný na: <http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/12335/prepis-prejavu-predsedu-vlady-slovenskej-republiky-roberta-fica-na-slavnostnom-odovzdani-socialnych-bytov-v-nitre.html>.

důstojný život, solidarita a spravodlivosť” (Strana.smer.sk 2006b). Už na samotném seřazení hodnot ve větě můžeme vidět, že národnostní motiv a apel k lidu zůstává pro Fica prioritou.

Vláda vytvořená roku 2006 měla bezpochyby nacionalistický nádech, který jí dávali lídři všech tří politických stran, které utvořily koaliční vládu. Tyto tři strany ve své politice kladly důraz na etnicitu a navíc měly společnou averzi vůči Straně maďarské koalice (SMK). Jejich vláda byla typická svým etno-nacionálním přístupem, který se vyznačuje tím, že upřednostňuje národnostní princip před občanským a měla sklony mytologizovat historii státu. Podle Grigorije Mesežnikova by se daly tehdejší vládnoucí strany označit za etatistické. Strana SMER na etatismu svou politiku do jisté míry stavěla, což můžeme vidět na její snaze prosadit roli silného státu, který zasahuje do věcí veřejných (Mesežnikov 2009: 51). Toto tvrzení dokazuje Ficův výrok pronesený za začátku roku 2008, kdy řekl, že stát by měl být otcem všech občanů stejně tak, jako je církev matkou pro všechny věřící (Uličianska 2008).

Národní populismus se vyznačuje kombinací populistické rétoriky a snahou oslovit voliče apelem na hodnoty jednotného národa, což Ficova politika i v tomto období vykazovala, stejně jako další rys národního populismu - vymezení se vůči etnickým menšinám - ve Ficově případě Maďarům, které neustále veřejnosti představoval jako hrozbu jednotného slovenského národa. Od roku 2007 navíc můžeme zaznamenat snahu vzbudit ve slovenských občanech hlubší vlastenecké cítění, ke kterému je osobně vyzýval. Fico například prostřednictvím Slovenského rozhlasu nabádal slovenský lid k oslavám svátku Sv. Cyrila a Metoděje, o kterém se vyjádřil jako o jednom z nejvýznamnějších svátků slovenské historie. V rámci oslav měla být použita jedna z největších státních vlajek, která – dle Ficových slov – měla budit vlasteneckou hrdost (Sme.sk 2008a).

Další charakteristický rys národního populismu, jenž se týká interpretace dějin národa a hodnocení jednotlivých historických období s tendencí mytologizovat, můžeme najít ve Ficově rétorice, kterou zvolil při projevu na

oslavách výročí vzniku Slovenské republiky. Premiér zde hovořil o velkomoravském knížeti Svatoplukovi jako o králi starých Slováků, čímž započal jeden z významných sporů o slovenské dějiny, který vedli na jedné straně historičtí odborníci a na straně druhé stoupci strany SMER s Ficem v čele, kteří se dohadovali o adekvátnosti výrazu „staří Slováci“ v souvislosti s Velkou Moravou (Dražanová 2008: 9). Historik Dušan Kováč označil v jednom z článků v deníku SME Ficův výrok za manipulativní a historicky nesprávný.²⁵ Robert Fico obhajoval použití výrazu „Slováci“ tím, že dává lidem více národní hrdosti²⁶ (Sme.sk 2008b). Je nezbytné dodat, že během několika dní vydala slovenská tisková agentura stanovisko třiceti dvou historiků a jazykových odborníků, kteří podpořili Roberta Fica, a jednalo se o zavedení termínu „staří Slováci“ v souvislosti s obdobím Velké Moravy v učebnicích dějepisu pro slovenské žáky (Dražanová 2008: 9).

Rétoriku zaměřenou na národní odkaz můžeme vidět i při připomenutí Slovenského národního povstání, ke kterému se strana SMER vyjádřila jako k jedné z nejvýznamnějších historických událostí. O události strana hovořila jako o důkazu neuvěřitelné slovenské národní odvahy, díky které se podařilo ubránit Slovensko proti fašismu a nacismu, který pohltit území téměř celé Evropy. Strana zde také vyzdvihuje Slovensko jako jeden ze států spadající do skupiny vítězných mocností. Součástí projevu je vyjádření vděku tisícům Slováků, kteří vlast bránili (Strana-smer.sk 2008b).

---

²⁵ Kováč v přiloženém videu dokonce přirovnal snahu politiků reinterpretovat dějiny státu k době komunismu. Jeho zdůvodnění chybného použití výrazu „staří Slováci“ odůvodňuje tím, že v období Velké Moravy ještě nelze hovořit o etnických „Slovácích“. Historicky správným výrazem jsou pro toto období „Slované“. Chybné je podle Kováče i použití výrazu král v souvislosti s panovníkem Svatoplukem. Jelikož Svatopluk nebyl korunován, tak nelze hovořit o králi. Video-nahrávka dostupná na: <http://tv.sme.sk/v/2423/historik-reaguje-na-premiera-svatopluk-nebol-ziadny-kral-starych-slovakov.html>.

²⁶ Celá věta, kterou pro obhajobu výrazu Fico použil, zněla takto: „Za čo sa hanbíme? Ak sme mali 1200 rokov späť nejaký útvar, ktorý bol porovnateľný s čímkoľvek na svete a v iných štátoch vtedy ešte nebolo nič - možno tam chodili iba nejaké zvieratá a ešte tam neboli nijaké štátne útvary. Tak prečo sa nevrátiť k týmto myšlienkam a nedať ľuďom ešte viac hrdosti?“ (Sme.sk 2008b).

4.3.2 Zavedení Eura

Když Robert Fico v roce 2008 hodnotil dosavadní působení vlády, zdůrazňoval nutnost připravit Slovensko na přijetí nové měny. Zavedení Eura mělo dle Ficových slov napomoci zvýšit životní úroveň na Slovensku žijících lidí a pomoci zemi se přiblížit vyspělým zemím Evropské unie (Strana-smer.sk 2008a). Vzhledem k výše uvedené charakteristice pravicového populismu, která zahrnuje nepřilíš pozitivní postoj k evropské integraci, se kladný přístup k zavedení Eura dá chápat jako jeden z mála bodů, který je v rozporu s jeho klasickou formou.

Přijetí Eura bylo naplánováno na rok 2009 a Fico i tento krok prezentoval jako prokázání služby obyčejnému lidu. Nevole opozice ratifikovat Lisabonskou smlouvu několik měsíců před tím, než měla Evropská unie posuzovat připravenost Slovenska na tento krok, jím proto byla silně kritizována (ČTK 2008). Z Ficovy rétoriky bylo cítit, že se přijetí Eura snaží co nejvíce podpořit i přesto, že případné zdražení, které by s novou měnou přišlo, by mohlo premiérovi ubrat na popularitě. Krátce po samotném zavedení Eura 1. 1. 2009 se Fico k tomuto tématu dodal, že Slovensko by mohlo být prvním státem, kde zavedení Eura nezvýší ceny a inflaci (ČTK 2009). Dále hovořil o ideálním načasování pro zavedení nové měny, a řekl: „*Som presvedčený, že zavedenie eura je neopakovateľný historický úspech Slovenskej republiky a som veľmi hrdý, že zavedenie eura bude predovšetkým spojené s vládou, ktorej som predsedom*“ (ČTK 2009b).

4.3.3 Předvolební kampaň SMER-u pro volby konané v roce 2010

Vzhledem k celkové úspěšnosti první Ficovy vlády a skutečnosti, že zavedení Eura se setkalo s kladnou odezvou (navíc se podařilo obnovit členství ve Straně evropských socialistů), šla Ficova strana do plánovaných voleb s velkým očekáváním. Předvolební kampaň strana rozjela již v polovině května, kdy započala klasická Ficova strategie setkávání se s voliči po celém státě. Strana také nechala vydat tzv. politické poselství k programovému

zaměření strany SMER-SD pro volební období 2010-2014, které neslo oficiální název „Pre ľudí, za Slovensko“, což je typická Ficova kombinace apelu na lid a národnostního prvku. V tomto dokumentu strana vyzdvihovala všechny své úspěchy dosažené v období mezi lety 2006 a 2010, které chtěla voličům připomenout pomocí národnostně-populistické rétoriky. Orientace strany na levicovou sociálně-demokratickou politiku se SMER-u vyplatila, proto se v dokumentu snaží nalákat voliče na zajištění ještě vyšších sociálních jistot, než jaké jim SMER poskytl během Ficovy vlády (Strana-smer.sk 2010a). Ve volebním spotu pro volby 2010 Fico nabízí slovenskému národu ochranu před světovou hospodářskou krizí a nacionalistickou maďarskou politikou. Zmiňuje důležitost národních zájmů státu a vyzdvihuje stranu SMER jako záruku pro stabilní, sociálně spravedlivý vývoj Slovenské republiky.²⁷ Kampaň strany byla podle deníku SME vedena silně se vymezujícím až negativním způsobem. Cílem bylo připomenout špatnou pravicovou politiku a vylíčit ji jako hrozbu pro Slovensko. Na billboardech byly k vidění typicky agresivní barvy, jako je kombinace černé a červené (Janclová 2010).²⁸

Do volební kampaně zasáhla novela zákona o státním občanství, která byla reakcí na zákon zavedený vládou Viktora Orbána v Maďarsku, který upravoval přijetí občanství pro Maďary nežijící na území Maďarské republiky. Fico se při jednání o novelizaci slovenského zákona o státním občanství nechal slyšet, že stál o urovnání slovensko-maďarských vztahů a posílení spolupráce mezi národy. Část Ficova projevu zněla: *„Určite poznáte moje vyjadrenie, ktoré som opakoval stále: som pripravený kdekoľvek, na akomkoľvek mieste, v ktorúkoľvek hodinu rokovať s maďarským partnerom o ktorejkoľvek téme vzájomných slovensko-maďarských vzťahov. [...] Je mi naozaj ľúto našich spoluobčanov maďarskej národnosti, že sa s nimi zvonku takto manipuluje, že sú vydieraní cez prirodzené city súvisiace s ich jazykovou a kultúrnou identitou, ktorých udržiavanie a pestovanie im zaručuje slovenská*

---

²⁷ Zdroj: Volební spot strany SMER pro rok 2010. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=mmFaT2i5HYE>.

²⁸ Jeden z billboardů použitých v kampani viz přílohu č. 2.

ústava a naše medzinárodné záväzky. Chcem povedať, že občania Slovenskej republiky maďarskej národnosti sú súčasťou úspešného príbehu našej nezávislej štátnosti“ (Strana-směr.sk 2010b). Změna rétoriky, která bývá ve Ficově případě obvykle zaměřena proti menšinám, nesouvisela s náhlou změnou postoje k maďarské menšině, ale s vnímáním strany FIDEZS jako většího nepřítele než jakým jsou na Slovensku žijící příslušníci maďarské menšiny. I na tomto projevu je možné najít známky populismu, jelikož se zde Fico snaží představit Slováky a na Slovensku žijící Maďary jako jednotnou entitu, kterou spojují historické úspěchy a vlastenecké cítění. Fico se dále kriticky vymezuje vůči politice Viktora Orbána, kterého v tomto případě můžeme chápat jako maďarskou politickou elitu.

4.4 Politika Roberta Fica mezi lety 2010 až 2012

I přesto, že Ficova vláda v období 2006 až 2010 reálně provedla převážně jen menší změny typu zrušení poplatků u lékaře či zavedení vánočních odměn, byl tento typ politiky pro veřejnost viditelný a tím pádem i kladně hodnocený. Voliči stále slyšeli na národně-populistickou rétoriku SMER-u, která spolu s příznivým vývojem ekonomicky státu, nižší nezaměstnaností, růstem výše průměrné mzdy a efektivnějším čerpáním z evropských fondů ukazovala stranu jako dostávající svému slibu vyvést Slovensko z problémů, do kterých ho dle Ficových slov přivedly reformy provedené vládou M. Dzurindy (Gyarfášová 2011).

Dalším aspektem, který voliči hodnotili kladně, byl hladký vstup Slovenska do eurozóny. Celkem 74 % lidí hodnotilo v dubnu roku 2009 přijetí Eura jako správný krok pro Slovenskou republiku (Rozhlas.cz 2009).²⁹ Popularita strany i jejího lídra tak přinesla SMER-u ve volbách jasné prvenství se ziskem 34,8 % hlasů.³⁰ Druhé místo patřilo SDKÚ-DS s 14,4 % a třetí byla strana s názvem Svoboda a Solidarita (SaS) se ziskem 12,5 %. Strana SMER

---

²⁹ Výzkum spokojenosti občanů Slovenska s přijetím Eura provedla agentura Focus.

³⁰ Oficiální výsledky voleb dostupné na stránkách Slovenského statistického úřadu.

byla pověřena sestavením vlády, což se jí ale nepovedlo, jelikož všechny středo-pravicové strany odmítly s Ficem jednat, a ten tak prezidentu Gašparovičovi pověření vrátil. Vládu nakonec sestavila předsedkyně SDKÚ-DS Ivana Radičová spolu s dalšími třemi pravicovými subjekty, kterými byla SaS, Křesťansko-demokratické hnutí (KDH) a strana maďarské menšiny MOST-HÍD (Eurozpravy.cz 2010).

4.4.1 Národní populismus Roberta Fica mezi lety 2010 až 2012

Poté, co se strana SMER stala opoziční silou, začal Robert Fico opět stavět svou politiku na kritice stávající pravicové vlády. V programu vlády kritizoval především oslabování sociálního státu, privatizaci za účelem zisku, zvyšování cen energií a liberalizaci trhu. Programové vyhlášení vlády označil za „podraz na voliče“, jelikož se dle jeho slov obsahově rozchází s předvolebními sliby daných stran. Vládu Fico popisuje jako amorálně jednající, dosahující dohod pomocí politických obchodů. Ke konci projevu Fico zdůraznil, že pokud se stát bude ubírat takovou cestou, jaká je naplánovaná v programovém vyhlášení vlády, hrozí Slovensku podobný osud jako Řecku. Zároveň slibuje, že udělá vše proto, aby tomu zabránil (Strana-smer.sk 2010c).

V srpnu roku 2010 měl Robert Fico projev v Národní radě, ve kterém oponoval současné vládě v tom, že nemá hovořit o Slovensku jako o rozvrácené oblasti, jelikož se SMER-u během Ficovy vlády podařilo dostát svému slibu nepřenést probíhající světovou krizi na slovenský lid. Ve svém projevu žádal pravicovou vládu v čele s Radičovou, aby bezdůvodně neočerňovali Slovensko ve snaze legitimizovat přijetí pravicových opatření a privatizovat. V další části své řeči několikrát Fico Radičové nabídl možnou spolupráci v boji proti krizi. Tato nabídka měla primárně za cíl dokázat lidu, že pro ochranu národa je SMER ochoten i spolupracovat se stranou, vůči které se za běžných okolností vymezuje. Fico dále zpochybňoval liberální

programové vyhlášení vlády a její neschopnost dostát svým předvolebním slibům (Strana-smer.sk 2010d).

Vlastenecké cítění veřejně připomenuli členové strany při oslavách Dne ústavy Slovenské republiky, který se koná vždy 1. září. Pro tuto příležitost měl Fico připravený projev, který byl ve své podstatě kritikou vlády. Na začátku vytkl vládním představitelům ignoraci státních svátků a absenci jakéhokoli projevu respektu či hrdosti k národu. Dále se negativně vyjadřoval o účelových změnách v ústavě, které chce vláda Radičové provést. Na konci projevu připomenul zmínění cyrilometodějského duchovního dědictví v preambuli slovenské ústavy a vybídl k uctění panovníka Velké Moravy Svatopluka, kterého opět označil za krále (Strana-smer.sk 2010e).

Politika vedená Robertem Ficem stále stupňovala svou kritiku vedenou proti stávající vládě, především pak přímo proti premiérce Radičové. Na sklonku roku 2010 ji dokonce opakovaně veřejně označil za lhářku v souvislosti jejím výrokiem o volbě nového generálního prokurátora (Pravda.sk 2010). Vládu Radičové Fico stále kritizoval kvůli korupci a klientelismu, zbytečnému zdražování a privatizaci. Za trestuhodnou označil Fico politiku slovenské vlády v souvislosti s jejím laxním přístupem ke změně maďarské ústavy, ve které si nově Maďarsko například nárokuje zodpovídat za své občany i v případě, že žijí mimo Maďarskou republiku, což má dle zákona maďarský občan státu oplácet. V kontextu se zavedeným zákonem o dvojím občanství, jehož důsledkem může být i přidělení maďarského občanství některým Slovákům, může podle SMER-u změna maďarské ústavy znamenat pro slovenský národ hrozbu. Fico na tuto skutečnost reagoval výrazně kriticky a popsal jednání maďarských politiků jako vědomé ohrožování Slovenska. V závěru se snažil naznačit, že nelze očekávat ochranu národa od politických elit, které toho mají s „opravdovými“ Slováky tak málo společného – Radičová má podle jeho slov na svědomí organizaci petice proti Slovenské republice v roce 1992, a předseda Národní rady Sulík by nejraději žil místo na Slovensku v Austrálii (Strana-smer.sk 2011a). Na tomto příkladu je jasně

patrná rétorika národního populismu, kdy je cílem vytvořit u veřejnosti pocit, že stávající elity nespádají mezi obyčejný lid, což Fico navíc zdůraznil poukázáním na absentující národnostní cítění.

Kritika premiérky Radičové vedla až k podání návrhu na její odvolání, které však vláda neodsouhlasila. Návrh na odvolání podala v září strana SMER spolu se SNS (Ceskatelevize.cz 2011). Radičová ale nesešla v premiérském křesle příliš dlouho, jelikož dne 11. 10. 2011 její vláda padla. Vláda při hlasování o navýšení záchranného fondu eurozóny, které jako poslední ze zemí platících Eudem odmítla, odsouhlasila zároveň nedůvěru vládnímu kabinetu. Je důležité poznamenat, že strana SMER se vyjádřila pro navýšení eurovalu, čímž v této oblasti souhlasila s Radičovou. Problém byl ve straně SaS, která odmítla platit dluhy za cizí země. Kabinet Radičové byl prezidentem pověřen dovládnout až do sestavení nové vlády. Fico tuto situaci opět využil ke kritice Radičové a okomentoval ji tvrzením, že Radičová lhala prezidentovi, jelikož mu dala slovo, že podá demisi, což neudělala (Sme.sk 2011). Pád vlády byl dle Fica očekávatelný, jelikož pravicová vláda totálně selhala.

4.4.2 Předvolební kampaň pro předčasné volby konané v roce 2012

Předvolební program, jehož hlavním heslem bylo „Ľuďia si zaslužia istoty“, představila strana SMER již v polovině prosince roku 2011. Fico hned v úvodu zmínil, že SMER chce dát lidem především naději na změnu k lepšímu, že je ochoten bojovat s těžkou situací, do které Slovensko přivedla pravicová vláda a evropské okolnosti. Volební program je dle jeho slov zaměřený na dobro lidu, na rozdíl od pravicového programu, který chce opět zdražovat. Dále Fico přímo řekl: *„Myslíme si, že existujú aj iné spôsoby, ako získavať prostriedky do štátneho rozpočtu. Preto chceme ponúknuť zdroje do štátneho rozpočtu tam, kde sú – u bohatých, silných, veľké firmy, bankový sektor“* (Strana-smer.sk 2011b). V tomto momentě je patrný jeden z typických znaků populismu, jenž se týká definice výrazu „lid“, ze kterého Fico vylučuje

bohaté a větší podnikatelé, kteří by dle něho měli být pro „obyčejný lid“ zdrojem financí (Fico to prezentuje jako spravedlivé řešení). V další části programu se strana vyjadřuje o nutně proevropském postoji budoucí vlády, která by měla být schopna efektivně čerpat z evropských fondů, což SMER dokáže zajistit, a doporučuje zřízení specializovaného postu pro řízení věcí týkajících se čerpání evropských fondů. Euro je dle Fica pro Slovensko životně důležité a popírá veškeré debaty o znovuzavedení slovenské koruny.³¹ Ve svém předvolebním projevu však tentokrát Fico nekladl důraz na národní motiv, který by se týkal slovensko-maďarských vztahů nebo vyzdvihování vlasteneckého cítění.

Strategií pro volby 2012 byla zvolena nenásilná a poklidná kampaň, kterou Fico označil za vysloveně pozitivní. Za nejdůležitější prvek kampaně strana tradičně pokládá předvolební mítinky, během kterých přijde do kontaktu s potencionálními voliči (Aktuality.sk 2012). O pozitivní kampani se však příliš hovořit nedá, jelikož kritika pravicových stran zaznívala před volbami velmi často. Příkladem může být krátký spot s názvem „Pravicový slepenec – až po jeho pád“³², který vytvořila strana SMER pro zaujetí voličů na volebních meetingách. Video je vytvořené se snahou emotivně zasáhnout voliče, kdy hned od začátku promítá záznamy z oslav vítězství pravicové vlády z roku 2010, což je podkresleno dramatickou hudbou a doplněno černo-červeným písmem. Obsahem spotu je snaha dokazovat absolutní pochybení vlády Ivany Radičové a ukázat politiky, kteří se na vládní koalici podíleli, jako morálně zkažené osobnosti, kterým jde jen o jejich prospěch bez ohledu na dobro lidu. V kontrastu s tím jsou ve videu uváděny úspěchy předchozí vlády Roberta Fica, především ekonomický růst země a nižší nezaměstnanost.

---

³¹ Odmítavý postoj k opětovnému přijetí slovenské koruny vyznívá v rozporu se silně vlasteneckou rétorikou SMER-u, jenž by podle svých tradičních postojů k vlasti měl cítit hrdost za slovenskou korunu a bojovat za ni. Fakt, že Ficův postoj k eurozóně byl od samého počátku velmi proevropský (jeho důvody pro toto jednání byly opodstatněné důrazem na sociální politiku), můžeme brát jako odchýlení od klasické politiky zaměřené na národní-populismus.

³² Celé video je dostupné na: <http://www.smertv.sk/c/336/4/150/pravicovy-zlepenec---az-po-jeho-pad.htm>.

Výrazně umírněnější byly použité billboardy, které byly zhotovené s jednoduchým heslem celé kampaně „Ľudia si zaslužia istoty“. Billboardy měly za cíl apelovat k lidu a navozovat pocit empatie Ficovy strany k obyčejným lidem. Příkladem může být billboard s nápisem „Držme spolu nielen na Vianoce“, na kterém je zobrazena čtveřice spokojených lidí, kteří mají nejspíše představovat šťastné občany Slovenska po případném znovunastolení Ficovy vlády.³³

4.4 Politika Roberta Fica po volbách 2012

Volby konané v březnu 2012 přinesly straně SMER opětovné prvenství a nevídaný úspěch získáním 44,4 % hlasů, čímž si strana oproti předchozímu volebnímu období polepšila o 22 mandátů. V pořadí druhé skončilo KHD s 8,82 % a třetí nově vzniklá strana s názvem Obyčajní ľudia a nezávislé osobnosti (OLaNO) s 8,56 %.³⁴ Díky zisku nadpoloviční většiny mohl Fico sestavit jednobarevnou vládu (jiná varianta nakonec Ficovi ani nezbyla). Do nové vlády přizval kromě zástupců strany SMER i tři nestraníky. Obsazení nestraníků odůvodňoval tím, že chce mít kvalitní vládu, kterou budou tvořit i odborníci, kteří nepocházejí z řad politiků (Sme.sk 2012a).

Hlavním tématem vydaného programového prohlášení byla snaha obnovit sociální jistoty, dosáhnout snížení schodku veřejných financí pod tři procenta a ochránit lid i zemi před krizí a posilnit postavení Slovenska v Evropské unii i ve světě (Vláda.gov.sk 2012). Na fóru GLOBSEC, kde Fico přednesl projev, se vyjádřil o rozpadu předešlé vlády jako o důsledku vnitropolitických neshod o budoucnosti Evropské unie. Dodal také, že občané Slovenska dali zvolením SMER-u jasně najevo, že jejich názor je proevropský, a Ficova vláda toto hodlá respektovat a Evropskou unii plně podporovat i přes právě probíhající krizi (Strana-smer.sk 2012a).

---

³³ Viz přílohu č. 3.

³⁴ Oficiální výsledky voleb dostupné na internetových stránkách Statistického úřadu Slovenské republiky.

U příležitosti zhodnocení prvních sta dní své vlády se Fico nechal slyšet, že toto období považuje za politicky nejnáročnější za celou svou politickou kariéru, což přisuzoval stavu, ve kterém zemi přebíral po období vlády pravice. Zároveň zde vyjmenoval několik provedených změn, které považuje za úspěšné plnění předvolebních slibů. Zmiňoval zde znovunastolení jistot ve formě stabilní vlády, urovnání vztahu s Evropskou unií a provedená opatření pro zlepšení stavu veřejných financí (Strana-smer.sk 2012c).

4.4.1 Národní populismus Roberta Fica po volbách 2012

Zástupci strany SMER připomněli svou národnostní hrdost při výročí konce druhé světové války. Při této příležitosti se Fico vyjádřil, že se zasadí o důstojné oslavy příležitostí, které připomínají Slovákům hodnotu jejich národa. Dále byla připomenuta hrozba objevujícího se neonacismu, radikalismu a extremismu (Strana-smer.sk 2012b). Strana SMER si hrdost na slovenský národ připomněla i svátkem Sv. Cyrila a Metoděje, výročím schválení Deklarace o svrchovanosti Slovenské republiky, výročím Slovenského národního povstání a Dnem ústavy Slovenské republiky.

Na konci března roku 2012 představil Fico slibovaný plán na získání financí, který obsahoval vyšší zdanění bank. Na tomto příkladu Ficovy politiky je opět patrný důraz na vymezení výrazu lid, jehož zájmy Fico zastupuje. Banky, které dle jeho slov mají ohromné zisky, chápe spíše jako nepřítele. Při zvyšování zmíněné daně se vyjádřil takto: *„Ked' niekto sa chváli miliardovými ziskami, tak snáď ho nenechám tak, a nebudem sa naňho pozerat'“* (Vavrová 2012). V souvislosti s tímto tématem se Fico vyjádřil, že jeho politika má za cíl snížit schodek takovým způsobem, aby se to nejméně dotklo lidí s nízkými příjmy. Naopak lidé s vyššími příjmy by měli akceptovat progresivní zdanění (Vavrová 2012).

Po několika letech se znovu obnovila debata o slovenských Romech. Strana SMER podpořila vydání dokumentu s názvem „Správna cesta“, který měl řešit problémy s Romy tím, že je přivede do škol (Pravda.sk 2012a). Fico

ocenil, že se tomuto tématu chce věnovat i opoziční strana OĽaNO, která se se stranou SMER shodovala v názoru na romskou otázku a na nutnosti zavedení tzv. romské reformy. Tato reforma s cílem nastolit spravedlnost v sociální politice plánovala zpřísnit pravidla pro získání sociálních dávek pro občany, kteří mají nebo měli problém se zákonem. Současně by reforma měla být závazná pro všechny (Pravda.sk 2012b). Robert Fico se začal znovu vyjadřovat výrazně protiromsky, což vyvrcholilo v únoru 2013, kdy pronesl projev zaměřený proti všem menšinám žijícím na Slovensku, včetně homosexuálů. Extrémní vyjádření se setkalo s kritickou odezvou, která přicházela i z řad okolních států (Euractiv.cz 2013).³⁵ Od roku 2013 Ficova protiromská rétorika ještě zesílila. Příkladem může být událost z července téhož roku, kdy označil problém vysoké nezaměstnanosti za důsledek populační exploze Romů na Slovensku. Situaci okomentoval takto: *"Dobre vieme, že ide o ľudí, pre ktorých sa ťažko hľadá si práca, ktorí sú ťažko rekvafikovatelní, kde sú veľmi ťažké pracovné návyky a pracovná disciplína. Keby sme tento problém nemali, tak je naša nezamestnanosť na úrovni možno osem či deväť percent"* (Trend.sk 2013).

Přestože sám Fico zhodnotil první rok své vlády velmi kladně, začala se ozývat výraznější kritika jak ze strany opozice, která byla směřována především na stále rostoucí nezaměstnanost.³⁶ Fico tento jev ale přisuzoval krizi. Svou politikou se nadále snažil zavádět opatření, kterými by zvýšil životní úroveň svých voličů a udržel si tak jejich podporu, což mnozí považovali za příčinu budoucího ekonomického úpadku země. Například bývalý ministr práce a sociálních věcí Kaník kritizoval Ficovu sociální politiku jako lacinou snahu o zalíbení se širokému lidu, která je však ve finále jen mrháním veřejných financí a způsobuje zadlužování státu (Kaník 2010). V září roku 2013 ale čelil návrhu na odvolání, které bylo vyvoláno kauzou o koupi 49% podílu Slovenského plynárenského průmyslu, proti které se vzbouřila opozice.

---

³⁵ Videonahrávka projevu dostupná na: <http://tv.sme.sk/v/26323/fico-kritizuje-mensiny-akoby-na-slovensku-nezili-slovaci.html>.

³⁶ Viz článek *Rok vlády – stabilita a žiadne škandály!* (<http://www.strana-smer.sk/5053/rok-vlady-stabilita-ziadne-skandaly>).

Fico se hájil tím, že odkoupení velkého podílu zabrání zdražování plynu pro slovenské rodiny. Nakonec mu však byla vyslovena důvěra (ČTK 2013).

4.4.2 Kandidatura na prezidenta

O prezidentských ambicích Roberta Fica se spekulovalo již od roku 2012, proto nebylo překvapením, když v polovině prosince roku 2013 oznámil svou kandidaturu za vládní stranu SMER. Podle průzkumů Fico stále patřil mezi nejoblíbenější politiky Slovenska, proto byl hned od začátku favoritem voleb. Při této příležitosti zaznívaly spekulace, že kandidatura na prezidenta je Ficovou reakcí na počínající úpadek strany SMER a Fico se tak chce mocensky posunout dále (Ceskatelevize.cz 2013).³⁷ Tomuto tvrzení by odpovídaly průzkumy agentury Polis, které sice potvrdily stávající prvenství SMER-u v oblibě mezi slovenským lidem, ale také zaznamenaly začínající pokles jeho popularity (Hnonline.sk 2013). Podle deníku SME je ztráta podpory ze strany voličů způsobena tím, že jim Ficova politika nepřinesla takové jistoty, jaké slibovala (Sme.sk 2013).

Ficova předvolební kampaň s heslem „Pripravený pre Slovensko“ započala uveřejněním videa, kde opět využívá populistických metod.³⁸ Sám sebe zde představuje jako člověka pocházejícího z chudých poměrů, čímž se snaží přiblížit svým voličům. Snaží se zde zapůsobit i tím, že jeho rodina patřila ke katolíkům (katolíci tvoří na Slovensku většinu)³⁹. Jeho původem vysvětluje až emotivní vztah k obyčejným lidem, které má proto potřebu svou politikou chránit. Dále si pokoušel Fico získat voliče především připomínáním své politické praxe, vyzdvihováním úspěchů jeho vlády a silným vlasteneckým cítěním ke Slovenské republice. Protikandidáta Kisku se přitom snažil vylíčit jako politicky nezkušeného pravicového politika a lichváře, který zbohatl na

---

³⁷ Viz video *Horizont 24 o ohlášené Ficově prezidentské kandidatuře* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/255216-premier-fico-bude-na-jare-kandidovat-na-slovenskeho-prezidenta>).

³⁸ Video ke zhlédnutí na: https://www.youtube.com/watch?v=66VXY70up_8.

³⁹ Náboženského vyznání Fico využil i při vymezování se vůči kandidátovi Kiskovi, kterého kritizoval v souvislosti se scientologickou církví, o které hovořil jak o nebezpečí pro Slovensko (Ceskatelevize 2014).

chudých. Předvolební kampaň byla ze strany obou kandidátů poměrně vyhrocená a šanci na výhru měl jak Fico, tak Kiska (Ceskatelevize.cz 2014).

Vítězem voleb a novým prezidentem Slovenské republiky se ziskem téměř 60 % hlasů stal Andrej Kisko. Ficova prohra byla o to výraznější, že byl poražen ve všech krajských městech (Ta3.com 2014). Rozhodujícím faktorem, který ovlivnil výsledek voleb, byla dle slovenského politologa Horského nespokojenost občanů se stávající situací v zemi a s výkonem politické moci. Uvedl také, že Fico během svého politického působení prokázal, že dokáže přijmout i porážky, a očekává proto dále aktivní politiku SMER-u i Fica samotného. Fico se dle něho do budoucna bude snažit dále praktikovat svou politiku silného vymezování se vůči ostatním politickým elitám, mezi které bude patřit i nový prezident (Pravda.sk 2014).

5 Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo ověřit, zda Robert Fico ve své rétorice používá národní populismus a potvrdit či vyvrátit hypotézu, že strana SMER-SD díky této politice získala ve volbách nebyvalou podporu voličů. Nejprve jsem však musela vymezit národní populismus, což jsem udělala pomocí několika znaků pro něho charakteristických. Pomocí těchto charakteristik aplikovaných na Ficovo politické působení jsem došla k závěru, že Robert Fico ve své politice národní populismus používá v kombinaci s politikou sociálního státu. Národní populismus jsem u něho dokázala v mnoha případech, avšak v průběhu jeho politické činnosti se mírně proměňovala jeho intenzita.

V začátcích existence strany SMER se Robert Fico snažil prezentovat stranu jako ideologicky nezařazenou, což můžeme interpretovat jako absenci klíčových hodnot, která je pro populismus typická. Rovněž se Fico vždy velmi kriticky vyjadřoval o stávající vládě a na kritice Dzurindových reforem opakovaně stavěl volební kampaně. Rétoriku Fico směřoval k „obyčejnému lidu“, jehož sociální a ekonomické zájmy dle jeho slov chránil. Patrný byl od začátku ve Ficově politice i odpor k menšinám, kdy se negativně vyjadřoval především o romské a maďarské skupině obyvatel. O těchto menšinách hovořil jako o hrozbě pro slovenský národ. Negativní postoj k Maďarům můžeme pozorovat ve všech obdobích Ficovy politické činnosti, avšak jeho protiromská rétorika po roce 2002 téměř vymizela, což souviselo s Ficovou snahou začlenit SMER do evropské rodiny sociálních demokratů. Kladný přístup Roberta Fica k evropské integraci je jediným prvkem jeho politiky, který je v rozporu s charakteristikou národního populismu, jelikož pro pravicové formy populismu je typický odpor k evropské integraci a globalizaci.

Naopak jasným znakem národního populismu byla aféra s Ficovou interpretací dějin Slovenska, kdy ho mnozí historici označili za mystifikujícího, jelikož zde nevhodně použil pojem Slováci v souvislosti s Vekou Moravou. Tím chtěl ve slovenském lidu vzbudit národní hrdost, které přikládá od počátku svého politického působení velkou míru důležitosti. Národnostní motiv byl

uplatňován především v období první vlády Roberta Fica, kdy strana SMER tvořila vládu spolu s nacionálně zaměřenou SNS a ĽS-HZDS.

Během první Ficovy vlády bylo de facto provedeno jen několik změn, které měly za cíl zlepšit životní úroveň „obyčejných Slováků“. Líbivá politika a ekonomický růst Slovenska způsobili, že strana SMER získala ve volbách konaných v roce 2010 opětovné prvenství. Fakt, že ekonomický růst Slovenska byl z velké míry důsledkem předchozí pravicové vlády a kritizovaných reforem nabízí odpověď na otázku, zda národní populismus stojí za úspěchem strany SMER. Zisk silné voličské podpory byl bezesporu způsoben prokazatelně lepší ekonomickou situací Slovenska (kterou však Fico prezentoval jako svou zásluhu), a proto nedokáží na tuto otázku zcela jistě odpovědět. Přestože mohly být předchozí pravicovou vládou vytvořeny „vhodné podmínky“ pro etablování SMER-u, tak národnostně-populistická rétorika, dokázala oslovit velkou masu slovenského lidu, což se ostatním stranám nepodařilo.

Přestože SMER v roce 2010 zvítězil, Fico nedokázal sestavit vládu a premiérkou se stala Ivana Radičová. Jakmile se strana ocitla v opozici, začal Fico novou pravicovou vládu velmi silně kritizovat, přičemž ji označoval za neschopnou, toužící po zisku a amorálně se stavící ke slovenskému lidu, což je pro populistickou rétoriku typické. Když po posledních konaných volbách vytvořil Fico jednobarevnou většinovou vládu, snažil se dostát populistickým slibům, které měly dát lidu sociální jistoty, a provedl některá opatření pro zisk financí, která měla za cíl nejméně poškodit lid s nižšími příjmy. Na Slovensku však začala růst nezaměstnanost, což Fico odůvodňoval hospodářskou krizí. V souvislosti s tím ale znovu obnovil téma problematiky Romů, kteří podle něho z velké části nezaměstnanost způsobují.

Na národním populismu Fico vystavěl i svou kampaň související s kandidaturou na prezidenta, kdy bylo jeho hlavním cílem navázat co nejbližší pouto se slovenským lidem, ukázat svého protikandidáta jako pravicového amorálního a nezkušeného politika, a klást důraz na vlastenecké cítění k zemi. Tentokrát mu však tato strategie nevyšla a nabízí se tak otázka, zda voličská

podpora SMER-u v následujících letech nezačne klesat stejnou rychlostí, jakou rostla.

6 Seznam použité literatury a pramenů

Bibliografie

Berend, T. I. (2010). *Europe since 1980* (New York: Cambridge University Press).

Bútorá, M. – Gyárfášová, O. – Kollár, M. – Mesežnikov, G. (2008). Slovakia. In: Gyárfášová, O. – Smilov, D. – Mesežnikov, G. eds., *Populist politics and liberal democracy in Central and Eastern Europe* (Bratislava: Institute for public affairs), 99-130.

Cabada, L. – Kubát, M. (2004). *Úvod do studia politických věd* (Praha: Nakladatelství Eurolex Bohemia).

Canovan, M. (2005). *The People* (Cambridge: Polity Press).

Hloušek, V. – Kopeček, L. (2010). *Politické strany: Původ, ideologie a transformace politických stran v západní a střední Evropě* (Praha, Grada Publishing, a.s.).

Kopeček, L. (2004). Slovensko. In: Kubát, M. a kol., *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy* (Praha: Eurolex Bohemia s. r. o.).

Kopeček, L. (2005). Slovensko. In: Hloušek, V. – Chytilík, R. – Kopeček, L. – Strniska, M., *Politické strany moderní Evropy* (Praha, Portál s. r. o.).

Kopeček, L. (2007). *Politické strany na Slovensku 1989 – 2006* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).

Laclau, E. (1977). *Politics and Ideology in Marxist Theory* (London: NLB).

Lupták, L. (2008). Slovensko: Postkomunismus a národní mýty. In: Cabada, L. a kol., *Nové demokracie střední a východní Evropy* (Praha: Nakladatelství Oeconomica), 37-62.

Marsdal, M. (2013). Loud Values, Muffled Interests: Third Way Social Democracy and Right-Wing Populism. In: Kroshavinik, M – Mral, B. – Wodak, R. eds., *Right-Wing Populism In Europe: Politics and Discourse*, Chennai: newgen Imaging Systems Pvt. Ltd., 39-55.

Mesežnikov, G. (2009). Národný populizmus na Slovensku. In: Petőcz, K. ed., *Národný populizmus na Slovensku a slovensko-maďarské vzťahy 2006-2010* (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín).

Miller, D. s spol. (2000). *Blackwellova encyklopedie politického myšlení* (Brno: Barrister and Principal).

Mudde, C. (2004). *The Populist Zeitgeist. Governance and Opposition* (Oxford: Blackwell Publishing).

Pasquani, G. (2008). Populism against democracy: Party Withdrawal and Populist Breakthrough. In: Albertazzi, D. - McDonnel, D. *Twenty-First Century Populism. The Spectre of Western European Democracy* (London: Palgrave Macmillan), 30-49.

Petőcz, K. (2009). Úvod. In: Petőcz, K. ed., *Národný populizmus na Slovensku a slovensko-maďarské vzťahy 2006-2010* (Šamorín: Fórum inštitút pre výskum menšín).

Taggart, P. (2003). *The Populist Turn in the Politics of the New Europe* (Brighton: Sussex European Institute).

Odborné články a studie

Aslanidis, P. (2011). Populism in Eastern and Southeastern Europe. *Academia.edu*

(http://www.academia.edu/1057238/Populism_in_Eastern_and_Southeastern_Europe, 20. 1. 2014), 1-33.

Bryder, T. (2009). Populism – a threat or a challenge for the democratic system? *Polsci.ku.dk*

(http://polsci.ku.dk/english/international_students/present_international_students/taking_exams/past_papers/populism___a_threat_or_a_challenge_for_the_democratic_system.pdf/, 18. 2. 2014).

Canovan, Margaret (1999). Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy. *Political Studies* Vol. XLVII, 2–16.

Deegen-Clause, K. (2009). Toward a More Useful Conceptualization of Populism: Types and Degrees of Populist Appeals in the Case of Slovakia. *Politics & Policy* Vol. 37, 821-841.

Dix, R. (1985). Populism: Authoritarian and Democratic. *Latin American Research Review* 1985, Vol. XX, 29-52.

Dražanová, L. (2008). Populismus a nacionalismus v zemích Visegrádské skupiny po roce 1990. *Parlamentní institut* (file:///C:/Users/KI%C3%A1ra/Downloads/pi-1-192.pdf, 5. 4. 2014), 1-16.

Gyárfášová, O. (1999). Osobnosti a inštitúce nášho politického života v názoroch občanov. *IVO*. 20. 4. 1999 (http://www.ivo.sk/buxus/docs/vyskum/subor/produkt_4045.pdf, 23. 3. 2014), 1-8.

Gyárfášová, O. (2011). Slovenské parlamentné voľby 2010: nacionálna agenda na ústupe? *CEPSR* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=432>, 17. 4. 2014).

Havlík, V. – Pinková, A. (2012). Populisté, protestní strany, outsideři? Několik poznámek ke konceptualizaci populistických politických stran. *Rexter* 2012 (II.), 121-153.

Herman, P. L. (2012). Is populism in Western Europe and Central Eastern Europe the same thing? *Nouvelle Europe* 9. 2. 2012 (<http://www.nouvelle-europe.eu/node/1394>, 3. 3. 2014).

Kelley, B. M. (2004). *Reepolitik II.: Political Ideologies in 50s and 60s Films* (Lenham: The Rowman and Littlefield Publishing group, Inc.).

Krištofík, M. (2001). Ideové a programové vymedzenie strany SMER. *CEPSR* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=80>, 3. 4. 2014).

Marušiak, J. (2006). Fenomén strany Smer: medzi „pragmatizmom“ a sociálnou demokraciou. *CEPSR* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=258>, 1. 4. 2014).

Mudde, C. (2001). In the name of the Peasantry, the Proletarian, and the People: Populism in Eastern Europe. *Works.bepress.com* (http://works.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=cas_mudde, 15. 2. 2014).

Rosůlek, P. (2012). Populizmus s – prehliadaná ideológia? *Politické vedy* 15 (1), s. 162 – 178.

Elektronické zdroje

Aktuality.sk (2012). *Kampaň Smeru-SD bude pozitívna, tvrdí Fico* (<http://www.aktuality.sk/clanok/200052/kampan-smeru-sd-bude-pozitivna-tvrdi-fico/>, 18. 4. 2014).

Aktuality.sk (2010). *SDKÚ-DS: Nové bilbordy Smeru-SD urážajú našich voličov* (<http://www.aktuality.sk/clanok/164489/sdku-ds-nove-billboardy-smeru-sd-urazaju-nasich-voливov/>, 14. 4. 2014).

Ceskatelevize.cz (2010). *Slovenský vlastenecký zákon – povinná láska k vlasti* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/82688-slovensky-vlastenecky-zakon-povinna-laska-k-vlasti/>, 4. 3. 2014).

Ceskatelevize (2011). *Slovenská premiérka Radičová ustála pokus o odvolání* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/136205-slovenska-premierka-radicova-ustala-pokus-o-odvolani/>, 17. 4. 2014).

Ceskatelevize.cz (2013). *Premiér Fico bude na jaře kandidovat na slovenského prezidenta* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/255216-premier-fico-bude-na-jare-kandidovat-na-slovenskeho-prezidenta>, 19. 4. 2014).

Ceskatelevize.cz (2014). *Fico a Kiska naposled tasí zbraně v televizním duelu* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/267593-fico-a-kiska-naposled-tasi-zbrane-v-televiznim-duelu/>, 19. 4. 2014).

ČTK (2009b). *Fico: chytily sme posledný eurovlak* (<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/192359-fico-chytily-sme-posledny-eurovlak/>, 14. 4. 2014).

ČTK (2008). *Opozícia ohrozuje euro, varuje Fico* (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/156757-opozicia-ohrozuje-euro-varuje-fico/>, 15. 4. 2014).

ČTK (2009). *Premiér: Slovensko môže byť prvým štátom, kde euro nezvýši ceny* (<http://spravy.pravda.sk/ekonomika/clanok/189921-premier-slovensko-moze-byt-prvym-statom-kde-euro-nezvysi-ceny/>, 16. 4. 2014).

ČTK (2013). *Fico zdárně přečkal pokus o svržení, poslanci se dnes nepoprali* (<http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/77650-fico-zdarne-preckal-pokus-o-svrzeni-poslanci-se-dnes-nepoprali/>, 18. 4. 2014).

Euractiv.cz (2013). *Na Roberta Fica se snáší kritika za slova adresovaná menšinám* (<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/na-roberta-fica-se-snasi-kritika-za-slova-adresovana-mensinam-slovensko-smer-romove-minority-narodnosti-010645>, 18. 4. 2014).

Eurozpravy.cz (2010). *Fico vládu nesestavil, na řadě je Radičová* (<http://zahranicni.eurozpravy.cz/evropa/10915-fico-vladu-nesestavil-na-rade-je-radicova/>, 17. 4. 2014).

Forgács, D. (2002). *Panika naľavo od stredu. Sme.sk. 5. 4. 2002* (<http://komentare.sme.sk/c/505400/panika-nalavo-od-stredu.html>, 9. 4. 2014).

Hnonline.sk (2013). *Prieskum: Smer stráca dych, Sulík by predbehol Lipšica* (<http://hn.hnonline.sk/slovensko-119/prieskum-smer-straca-dych-sulik-by-predbehol-lipsica-584717>, 19. 4. 2014).

Infovolby.sk (2012). *Billboardy a pútače: SMER-SD* (<http://www.infovolby.sk/index.php?base=data/.../2012/>, 17. 4. 2014).

Janclová, D. (2010). Kampaň Smeru môže zmobilizovať pravicového voliča. *Sme.sk*. 1. 6. 2009 (<http://spravy.pravda.sk/volby/clanok/243415-kampan-smeru-moze-zmobilizovat-pravicoveho-volica/>, 15. 4. 2014).

Jaslovský, M. (2010). Súboj bilbordov, alebo ako bol Fico písmeno L v SDL'. *Sme.sk*. 5. 6. 2010 (<http://www.sme.sk/c/5407718/suboj-bilbordov-alebo-ako-bol-fico-pismeno-l-v-sdl.html>, 13. 4. 2014).

Kaník, L. (2010). Ficova nesociálna sociálnosť. *Trend.sk*. 10. 3. 2010 (<http://blog.etrend.sk/ludovit-kanik/ficova-nesocialna-socialnost-2.html>, 19. 4. 2010).

Leško, M. (1999). Robert Fico ako politik "politickej politiky" O čom hovorí príbeh bývalého prvého podpredsedu SDL' a jeho nedávnej abdikácie. *Sme.sk*. 22. 1. 1999 (<http://www.sme.sk/c/2176934/robert-fico-ako-politik-politickej-politiky-o-com-hovori-pribeh-byvaleho-prveho-podpredsedu-sdl-a-je.html#ixzz2yHpL6pP8>, 1. 4. 2014).

Pravda.sk (2010). *Radičová je klamárika, opakuje Fico* (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/168660-radicova-je-klamarka-opakuje-fico/>, 17. 4. 2014).

Pravda.sk (2012a). *Rómska vzdelávacia reforma má nastúpiť do troch rokov* (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/251473-romska-vzdelavacia-reforma-ma-nastupit-do-troch-rokov/>, 18. 4. 2012).

Pravda.sk (2012b). *Sulík obvinil Matoviča, že je tichým koalíčným partnerom Smeru* (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/248104-sulik-obvinil-matovica-ze-je-tichym-koalicionym-partnerom-smeru/>, 18. 4. 2014).

Pravda.sk (2014). *Horský: Fico a Smer sa zmobilizujú* (<http://spravy.pravda.sk/prezidentske-volby-2014/clanok/313194-horsky-fico-a-smer-sa-po-prehre-zmobilizuju/>, 18. 4. 2014).

Rozhlas.cz (2009). *Euro se u Slováků těší stále větší oblibě* (http://www.rozhlas.cz/evropskaunie/zpravodajstvi/_zprava/572550, 17. 4. 2014).

Sme.sk (2002). *Volebný program Smeru* (<http://www.sme.sk/c/602127/volebny-program-smeru.html>, 10. 4. 2014).

Sme.sk (2007). *Uplynie rok od vymenovania vlády Roberta Fica* (<http://www.sme.sk/c/3378899/uplynie-rok-od-vymenovania-vlady-roberta-fica.html>, 15. 4. 2014).

Sme.sk (2008a). *Politici vyzývali na vlastnenectvo* (<http://www.sme.sk/c/3963583/politici-vyzyvali-na-vlastnenectvo.html>, 15. 4. 2014).

Sme.sk (2008b). *Vláda a premiér menia dejiny* (<http://www.sme.sk/c/3659769/vlada-a-premier-menia-dejiny.html>, 16. 4. 2014).

Sme.sk (2011). *Radičová oklamala prezidenta, tvrdí Fico* (<http://www.sme.sk/c/6102357/radicova-oklamala-prezidenta-tvrdi-fico.html>, 18. 4. 2014).

Sme.sk (2012a). *Fico chce do vlády viac nestraníkov* (<http://www.sme.sk/c/6295589/fico-chce-do-vlady-viac-nestranikov.html>, 18. 4. 2014).

Sme.sk (2013). *Smer stráca podporu chudobnejších, nenasli uňho istoty* (<http://www.sme.sk/c/6728982/smer-straca-podporu-chudobnejsich-nenasli-unho-istoty.html>, 19. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2003). *Vystúpenie predsedu strany Směr (tretia cesta) Roberta Fica* (<http://www.strana-smer.sk/82/vystupenie-predsedu-strany-smer-tretia-cesta-roberta-fica>, 9. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2004). *SMER: Kto hrá s maďarskou kartou?* (<http://www.strana-smer.sk/226/smer-kto-hra-s-madarskou-kartou>, 13. 4. 2014).

Strana-směr.sk (2005). *Pravicová vláda berie ľuďom ešte aj súdnu ochranu.* (<http://www.strana-smer.sk/294/pravicova-vlada-berie-ludom-este-aj-sudnu-ochranu>, 13. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2006a). *Smerom k ľuďom: Volebný program SMER – sociálna demokracia* (http://www.strana-smer.sk/files/dokumenty/volebny_program_2006.pdf, 14. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2006b). *R. Fico na 7. sneme Smeru: Dokazujeme, že sociálny štát a finančná disciplína sa nevylučujú* (<http://smer.smertv.sk/413/r-fico-na-7-sneme-smeru-dokazujeme-ze-socialny-stat-financna-disciplina-sa-nevylucuju>, 15. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2010a). *Politické posolstvo k Programovému zameraniu strany SMER – sociálna demokracia pre volebné obdobie 2010 – 2014* (<http://www.strana-smer.sk/1350/politicke-posolstvo-k-programovemu-zameraniu-strany-smer-socialna-demokracia-pre-volebne>, 17. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2010b). *Robert Fico vystúpil v NR SR k návrhu uznesenia NR SR k návrhu novelizácie zákona o štátnom občianstve Maďarskej republiky* (<http://www.strana-smer.sk/1432/robert-fico-vystupil-v-nr-sr-k-navrhu-uznesenia-nr-sr-k-navrhu-novelizacie-zakona-o-statnom>, 17. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2010c). *R. Fico: Programové vyhlásenie potvrdzuje, že na Slovensku nastúpila skutočná pravicová vláda* (<http://www.strana-smer.sk/1496/r-fico-programove-vyhlasenie-potvrdzuje-ze-na-slovensku-nastupila-skutocna-pravicova-vlada>, 17. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2010d). *Prejav predsedu strany SMER - sociálna demokracia Roberta Fica v Národnej rade Slovenskej republiky 4. augusta 2010* (<http://www.strana-smer.sk/1501/prejav-predsedu-strany-smer-socialna-demokracia-roberta-fica-v-narodnej-rade-slovenskej>, 17. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2010e). *Predstavitelia strany SMER - SD si pripomenuli Deň Ústavy SR* (<http://www.strana-smer.sk/1525/predstavitelia-strany-smer-sd-si-pripomenuli-den-ustavy-sr>, 17. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2011a). *Nová maďarská ústava je veľmi nebezpečná pre Slovensko* (<http://www.strana-smer.sk/2160/nova-madarska-ustava-je-velmi-nebezpecna-pre-slovensko>, 17. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2011b). *SMER-SD predstavil programové zameranie pre volebné obdobie 2012-2016* (<http://www.strana-smer.sk/3137/smer-sd-predstavil-programove-zameranie-pre-volebne-obdobie-2012-2016>, 18. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2012a). *Príhovor Roberta Fica na Medzinárodnom fóre – Globsec* (<http://www.strana-smer.sk/3752/prihovor-roberta-fica-na-medzinarodnom-fore-globsec>, 18. 4. 2014).

Strana-smer.sk (2012b). *SMER-SD si pripomenul koniec 2. svetovej vojny pri pamätníku na Slavíne* (<http://www.strana-smer.sk/3841/smer-sd-si-pripomenul-koniec-2-svetovej-vojny-pri-pamatniku-na-slavine>, 18. 4. 2012).

Strana-smer.sk (2012c). *100 dní vlády SR* (<http://www.strana-smer.sk/4076/100-dni-vlady-sr>, 18. 4. 2014).

TA3.com (2014). *Kiska zvíťazil s náskokom, Fico nezískal ani jedno krajské mesto* (<http://www.ta3.com/clanok/1037608/kiska-zvitazil-s-naskokom-fico-neziskal-ani-jedno-krajske-mesto.html>, 18. 4. 2014).

Trend.sk (2013). *Fico nezamestnanosť zvalil na Rómov* (<http://ekonomika.etrend.sk/ekonomika-slovensko/fico-zvalil-nezamestnanost-na-romov.html>, 18. 4. 2014).

Uličianska, Z. (2008). *Fico: Cirkev matkou, štát otcom*. *Sme.sk*. 25. 1. 2008 (<http://www.sme.sk/c/3695935/fico-cirkev-matkou-stat-otcom.html>, 15. 4. 2014).

Vavrová, V. (2012). *Fico potvrdil vyššiu daň pre banky*. *Pravda.sk*. 26. 3. 2012 (<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/173795-fico-potvrdil-vyssi-u-dan-pre-banky/>, 18. 4. 2014).

Vláda.gov.sk (nedatováno). *Prepis prejavu predsedu vlády Slovenskej republiky Roberta Fica na slávnostnom odovzdaní sociálnych bytov v Nitre* (<http://archiv.vlada.gov.sk/old.uv/12335/prepis-prejavu-predsedu-vlady-slovenskej-republiky-roberta-fica-na-slavnostnom-odovzdani-socialnych-bytov-v-nitre.html>, 15. 4. 2014).

Vlada.gov.sk (2006). *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky* (http://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf, 14. 4. 2014).

Vláda.gov.sk (2012). *Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky* (http://www.vlada.gov.sk/data/files/2008_programove-vyhlasenie-vlady.pdf, 18. 4. 2014).

7 Resumé

This bachelor thesis deal with populism in connection with Slovak politician Robert Fico. Main target was to analyze his politics and rhetoric style and prove or deny a hypothesis that Robert Fico is a populist politician. For the development of this analyze it was necessary first to define how will I approach the notion of populism. I defined thist concept based on theoretical approach of the most cited authors who expertly deal with this topic and I looked up the characteristic signs that they see as symptomatic for populist politics.

I found a lot of populist signs in Fico's politics like a appeal to the ordinary people, strong criticism of the political elite or Fico as a charismatic leader of the political party named SMER-SD. Robert Fico is characteristic for a specific style of populism – the national populism – which is known for a hostile attitude to minorities living on the national territory and for strong national feeling.

8 Přílohy

Příloha č. 1: Billboard strany SMER pro volby 2002.

Zdroj: Jaslovský, M. (2010). Súboj bilbordov, alebo ako bol Fico písmeno L v SDL'. *Sme.sk* (<http://www.sme.sk/c/5407718/suboj-bilbordov-alebo-ako-bol-fico-pismeno-l-v-sdl.html>, 13. 4. 2014).

Příloha č. 2: Billboard strany SMER-SD pro volby 2010.

Zdroj: Aktuality.sk (2010). *SDKÚ-DS: Nové bilbordy Smeru-SD urážajú našich voličov* (<http://www.aktuality.sk/clanok/164489/sdku-ds-nove-billboardy-smeru-sd-urazaju-nasich-volicov/>, 14. 4. 2014).

..

Příloha č. 3: Billboard strany SMER-SD pro volby 2012.

Zdroj: Infolby.sk (2012). *Billboardy a pútače: SMER-SD* (<http://www.infolby.sk/index.php?base=data/.../2012/>, 17. 4. 2014).